

Af Livet i den gamle Købmandsgaard.

Erindringer ved *O. Lund.*

I.

Jeg blev født 18. November 1839, altsaa en Maanedstid før Frederik den Sjettes Død. Det er med en vis Stolthed, jeg nu paa mine gamle Dage tænker tilbage paa, at jeg har levet her i Kalundborg under 5 Konger og den 10. Borgmester.

Min Indtrædelse i Verden var ikke synderlig lovende.

Efter Mors Beretning blev jeg nemlig, da jeg var et Par Dage gammel, betaget af en Slags Trommesyge, der bevirkede, at jeg svulmede op som en Blære og henlaa uden Bevidsthed, saa Doktoren erklærede min korte Saga allerede for afsluttet. Jeg blev derfor hjemmedøbt, ved hvilken Lejlighed jeg erholdt Navnet Ole efter min Farfar. Imidlertid var det bestemt af Skæbnen, at jeg skulde fortsætte min Virksomhed her i Livet. Vejret forlod mig fra den ene Led, medens jeg samtidig fik det igen fra den anden, og i Løbet af kort Tid var jeg atter normal.

Min allertidligste Barndom erindrer jeg selv-

følgelig ikke; vel foresvæver der mig nogle dunkle Forestillinger om jævnlige Knubs, tildelt min Søster Augusta*) og mig af Stine Barnepige; men, som sagt, det er altsammen noget, som jeg paa ingen Maade tør garantere for.

I min første Barndom boede vi i to smaa lave Stuer over Gaarden; mine Forældre førte ingen Hus-holdning; alle Maaltider indtoges ovre hos Bedste-forældrene, der beboede Hovedbygningen ud til Ga-den; det vil sige, de beboede egentlig kun en enkelt Stue ud til Gaarden, som tjente baade til Sove-kammer, Spisestue og Dagligstue, medens alle de øvrige Værelser i det store Hus stod til Stads med nedrullede Gardiner og tildækkede Møbler.

I den gamle Gaard, Matr.-Nr. 73 paa Hjørnet af Møllestræde og Cordilgade, var fra umindelige Tider drevet Købmandshandel, som Morfar**) havde fortsat og betydelig udvidet, efter at han i 1803 havde købt Ejendommen af sin Formands Efter-leverske „Birthe salig Faaborg's“. Nu var det ind-rettet saaledes, at Far***) nærmest havde med Forret-ningen at gøre, medens Morfar beskæftigede sig med det store Landbrug, der dreves under Gaar-den. Foruden Ejendomsjorden havde Morfar nem-lig ogsaa forpagtet en Del Byjord samt ca. 200 Tdr. Land af Ladegaardens Jorder.

Et Par Smaabegivenheder fra min første Barn-dom, medens vi endnu boede ovre i de smaa Stuer, staar levende for min Erindring. Det maa vel have været omkring 1844—45; jeg antager, jeg kan have

*) Augusta Lund, senere gift med Skibsfører, Grosserer Hugo Frimodt, København.

**) Niels Kristoffer Dyrhund Ostermann.

***) Mourits Monberg Lund (Firma M. M. Lund, Kalundborg).

været 5—6 Aar gammel. I den største Stue ud til Gaarden laa vi Børn, Augusta, Niels*) og jeg, sammen med Stine Barnepige, og i den lille Stue ud til Haven havde Far og Mor Sovekammer. Naar Far om Aftenen efter endt Dagværk kom over for at vaske sig, kom vi Børn jævnlig ind til ham i Sovekammeret og lyttede med spændt Opmærksomhed til hans Fortællinger om Robinson. En Aften, da vi saaledes var samlede, hændte det, at Far satte Lyset foran Spejlet, hvor Mors Kappe just var hængt op over det ene Hjørne. Jeg sad paa en Stol ved Siden af Spejlet, og medens Far stod ved Vaskebordet og vendte Ryggen til, kom jeg paa en eller anden Maade til at støde til Lyset, saa der gik Ild i Kappen. Jeg sagde ingenting, men sneg mig skrækslagen bort fra Stolen, medens Far, der mærkede det stærke Blus paa Kappen, vendte sig om i en Fart og fik den revet ned og slukket, saa der skete ingen anden yderligere Malhør, end at Spejlglasset knækkede i det ene Hjørne. Der blev ikke talt videre om den Sag, da det antoges, at Ildebranden skyldtes Luftrækket, som havde bragt Kappen i Berøring med Lyset, og jeg skulde nok vogte mig for at sige, at det var mig, der havde skubbet til det. Aarene gik, hver Gang jeg saa Revnen i Spejlet, slog Samvittigheden mig; men jeg var tavs som Graven. Først 20—30 Aar efter, da jeg forlængst var gift og hjemfaren, fortalte jeg Mor, at det var mig, der var Brandstifteren, om end uforvarende, og jeg syntes da, at det var ligesom en Lettelse at blive af med den Hemmelighed. — Spejlet staar endnu med sin Revne i vort Sove-

*) Niels Lund, nu Skovrider paa Frijsenborg.

kammer, og hver Gang jeg ser paa det, kommer jeg til at tænke paa Far i Skjortæærmer ved Vaskebordet, Robinson Crusoe og Mors Kappe.

Fra et Aarstid eller to senere mindes jeg ligeledes: Det var lille Juleaften, og Far fortalte os om Juletræ, som vi aldrig havde set, men blot tilfældigvis hørt omtale. Den Gang spillede Børnene ikke saa stor en Rolle som nu; man var ikke forvænt med Fornøjelser, men klarede sig alligevel stolt med, hvad man selv kunde finde paa. Vi tre, Augusta, Niels og jeg, lyttede med aaben Mund til Beskrivelsen af, hvorledes saadan et rigtigt Juletræ skulde se ud, og vi var straks paa det rene med, at saadan et maatte vi ogsaa have.

Næste Dag var vi i fuldt Arbejde; et Grantræ kunde vi ikke faa, men en Snebærgren kunde ogsaa bruges, og en saadan brækkede vi af ude i Haven og anbragte den i en Urtepotte. Far gav os 3—4 smaa Stumper af en Voksstabel, som vi klistrede paa Grenene, og øverst i Toppen anbragtes et gammelt, forslidt Billede, den eneste Gave, der fandtes, og som tilmed behæftedes med den Servitut, at det Dagen efter skulde tilbageleveres til den oprindelige Ejermand, Niels. Juleaften oprandt, Voksstablerne tændtes, og det forekommer mig nu, at jeg aldrig senere har oplevet en saa vellykket og stemningsfuld Juleaften. — Men den Gang var man heller ikke mere end 6—7 Aar og hverken forvænt eller blaseret.

Et Minde endnu dukker op fra min tidligste Barndom. Det var en stor firsædet Kurvevogn, en saakaldet „Holstensvogn“ af samme Slags som de bekendte „Kapervogne“, der brugtes til Skovture i

Den gamle Købmandsgaard.*)

København. Til denne Vogn, som kaldtes „Skarp-
rettervognen“, knyttede sig følgende Historie.

- *) Ved Hundredaars-Jubilæet 1903 for Familiens Overtagelse af den gamle Købmandsgaard havde en Veninde skrevet følgende lille Epigram:

Vær hilset, du gamle Patriciergaard,
som en stout og støt Veteran du staar
med Seklers Glans over dine Mure,
med et Væld af de bedste og dyreste Minder,
som herligt og trofast til Slægten dig binder.
Tak for alt godt i dit gæstfrie Bo
fra din gamle Veninde A. O.

Bommanden ved Asminderup-Bommen var blevet slaaet ihjel og puttet i Brønden af 3 Banditter, som senere blev paagrebet og overbevist. Hovedmanden, Kristen Olsen, dømtes til at halshugges, medens de to andre skulde piskes, hvilket alt skulde foregaa henne paa Tømmerup Banke, hvorfra Gerningsstedet for Mordet kunde ses. I den Anledning kom Skarpretteren hertil og tog ind paa „Postgaarden“ lige overfor os. Det viste sig, at denne Embedsmand og Morfar var gamle Kendinge, idet de i Ungdommen havde staaet i Hørkræmmerlære sammen, og som Følge heraf kom Manden herover og aflagde Visit, til største Rædsel for Husets kvindelige Beboere. Det var ellers en i alle Maader pæn Mand; det eneste, der talte imod ham, var Skarpretter-Titlen. Dagen efter Ankomsten hertil mødte han med sine Medhjælpere paa Tømmerup Banke; han var iført sort Kjole og hvide Handsker samt hvidt Halstørklæde, og med megen Anstand og Præcision kappede han Hovedet af Kristen, hvorefter han trak Handskerne af og lagde dem ovenpaa Blokken. Piskningen af de to andre Syndere besørgedes af Medhjælperne. Da Skarpretteren rejste herfra, vilde han gerne sælge Vognen; Morfar købte den, og i mange Aar derefter stod den her i Gaarden, indtil den endelig blev hugget i Stykker og brændt.

Kort efter Henrettelsen kom den henrettedes Søster ind paa Apoteket, hvor Apoteker Bayer gav sig i Snak med hende. I Samtalens Løb udtrykte hun sin Sorg over Broderens „pludselige Død“ i følgende Hjertesuk: „Ja, det var da osse ærkeli, at Kristen sku' komme i den Forlienhed.“

Omtrent midt i Fyrerne døde Mormor, og jeg kom da om Natten til at ligge ovre hos Morfar, for

at han ikke skulde være ene. Vi Børn havde stor Respekt for Morfar, som var en høj, mager, hvidhaaret Mand med et myndigt Væsen. Naar han blev vred og skændte, saa man kunde høre det langt bort, var han ikke god at komme nær, og der fandtes ikke den, der vovede at kny, naar han fik sin Overhaling; men mod os Børn var han altid venlig og stak jævnlig en Skilling til os, naar vi opførte os særlig pænt. Min Seng stod lige overfor Morfars, og en Morgen, da han, som sædvanligt, stod tidligt op, vaagnede jeg og saa, at der, da han tog sine Benklæder paa, faldt en Tomark ud af Skindlommen, hvori han altid havde en Del løse Penge. Jeg saa, at Skillingen trillede ind under Sengen, men han mærkede det ikke, og jeg forholdt mig tavs. Saa snart Morfar var gaaet ud af Stuen, sprang jeg ud af Sengen, tog Tomarken og oppebiede i Spænding det Øjeblik, da han kom ind igen for at drikke Morgenthe. Som den artige lille Dreng jeg var, nærmede jeg mig da beskedent Morfar og spurgte pænt og alvorligt, om han ikke havde tabt en Tomark, for jeg havde fundet saadan en under hans Seng. Det gik, som jeg i min Snedighed havde udregnet; Morfar blev saa rørt over dette haandgribelige Bevis paa Barnets Ærlighed, at han klappede mig paa Kinden og sagde: „Du er en god Dreng, du maa gerne beholde Skillingen.“

Jeg indrømmer, at jeg senere er kommen til den Erkendelse, at en god Lussing havde været bedre paa sin Plads.

II.

Medens Morfar levede, og det store Landbrug dreves, var der selvfølgelig en stor Besætning baade

af Mennesker og Dyr paa Gaarden. Foruden Gaardskarlen var der 4 Karle, 2 Røgttere, 1 Maltgører og 2 Mand i Brænderiet; i Butiken var der 2 Svende og 1 Dreng, og af Piger fandtes 4—5 Stykker foruden en Husjomfru. Alle disse Mennesker havde Logi paa Gaarden og fik fuld Kost. Det var saaledes en meget stor Husholdning, og det var enorme Kvantiteter af Fødevarer, der gik med mellem Aar og Dag alene til Gaardens faste Besætning, hvortil end ydermere kom, at enhver Bonde, der kom med Læs i Gaarden, blev trakteret med en tyk Rundtenom Rugbrød med en dertil hørende stor Luns kogt, saltet Flæsk eller et Stykke stegt, saltet Aal.

Folkene indtog deres Maaltider i „Køllestuen“, et stort Rum med svært Bjælkeloft. Denne Stue havde Udgang til en lille Forstue til Gadetrappen, saa man fra Gaden maatte gaa igennem Køllestuen og uden om Køllen for at komme ind i Butiken, en højst primitiv Indretning med ganske almindelige smaa Vinduer, som ude fra Gaden ikke gav fjærneste Antydning af, at der var et Forretningslokale indenfor. Det eneste, der muligvis kunde tænkes at bringe en livlig Fantasi til den Formodning, at der var Butik indenfor de smaa Vinduer, var en gammel Jernkrog, der stod ud fra Væggen ovenover Gadetrappen, og hvorpaa der efter Sagnet i længst forsvundne Dage skulde have hængt en Klipfisk og en Tot Blaar. Nu var Krogen imidlertid tom, og dermed var enhver Vejledning forsvunden for den med Forholdene ukendte Vandrer, der fra Gaden vilde ind i Butiken. Fra Køllestuen førte bag ved Køllen en smal mørk Gang ud til Gaarden, en Dør med et Par Trin op til Morfars Sove-

kammer, en do. til et ganske lille Kontor, som fik Lys gennem en Tud oppe i Taget, og endelig en Dør, som førte ind til den senere Dagligstue.

„Køllen“, hvoraf Stuen havde sit Navn, og som gav den sit Særpræg, var en stor aaben Kamin med et mægtigt Fyrsted, hvor der brændtes

Køllestuen.

Gamle Peiter Maltgører ordner Fyret; i Baggrunden Butiken.
(Efter et Maleri fra 1877 af H. Brasen.)

hele Favnestykker og store Bøgeknuder. Varmen, som gik op gennem Kaminen, passerede „Grisen“ oppe paa Loftet og tørrede Malt, som laa paa Staaltraadsflager ovenover; men gennem det store Fyrhul strømmede dog saa megen Varme ud i Stuen, at der altid var en behagelig og passende Temperatur.

Jeg kan ikke tænke mig noget hyggeligere end Køllestuen en kold Vinteraften, naar det store

Baal lyste og varmede ud i Stuen, og for os Børn var ogsaa denne Stue vort kæreste Opholdssted. Mange Æbler og Kartofler har vi stegt, og mange Tinsoldater og Kanoner har vi i en lidt senere Alder støbt ved det store Baal.

Stuens Møblement bestod af en Kistebænk i Vinkel op mod de to Vægge, et stort umalet Fyrrebord foran, et Par Træstole, hvorpaa der lagdes en Planke, som Folkene sad paa, naar de spiste, 2 Slagbænke, hvori der laa 4 Piger om Natten, en Skænk med Klukflaske og Tinmaal, en Træ-Ølkande med Laag, og endelig et Bornholmeruhr, mærket paa Skiven: „S. W. Blaamand 1832“. Paa Bjælkerne var altid opbevaret en Mængde Gaase-Fjervinger. Folkenes Træskeer var anbragt i Læderstroppe under Bordpladen. Naar Folkene spiste til Middag, havde de bestemte Pladser: Gaardskarlen, Niels Aarby, øverst ved Bordenden, derefter 1. Kusken med gamle Peiter Maltgører lige overfor, saa 2. Kusken vis à vis Brænderimand Ole Jensen o. s. fr., nederst de to Røgttere eller, som de sædvanligvis kaldtes, „Fede-Majoren“ og „Halm-Majoren“, der altid begge stank af Kostalden. Niels Aarby skar Brød til hele Selskabet. Al Søbemad serveredes i store Lurfade, som Kokkepigen anbragte midt paa Bordet, og hver Mand langede da til med sin Ske. Eftermaden anbragtes paa lange skurede Brædter, som kaldtes „Langskagler“, hver Portion lagt for sig selv, saaledes at en Portion kom ud for hver Mand, naar Langskaglen lagdes paa Bordet. Efter endt Maaltid slikkedes Træskeen ren med Tungen og anbragtes i Læderstroppe, Lommekniven tørredes af paa Ærmerne eller Bukserne og puttedes i Lommen. Af Formad fik Folkene saa meget, de vilde

have, af Sul derimod kun bestemte, men rigelige Portioner. Kartofler fandtes altid paa Bordet, og det var uhyre Kvantiteter, der fortæredes deraf. Jeg har set Folk skrælle et lille Fjerdingkar fuldt og derefter sætte dem til Livs, indsyltede forsvarligt i en meget yndet S sammensætning af Mel og Fedt, som kaldtes Meldyppelse.

Om Morgenen fik Folkene hver en Spegesild og varm Mælk og Brød, om Aftenen Fedtebrød og hvad der af Søbemad var levnet fra Middagen. Til Halvgaaen-Middag og Midaften en Rundtenom Fedtebrød med en Snaps til, og hjemmebrygget Øl saa meget de vilde have hele Dagen igennem. Fastelavns-Mandag trakteredes med ituskaarne Kommenskringler, kogte i Mælk, og Paaske-Lørdag med flækkede, haardkogte Æg i Sennep og Smør („skidne Æg“). I Morfars Tid havde Folkene aldrig Dug paa Bordet uden ved de store Højtider; til Hverdag nøjedes man med den bare Bordplade, der da blev skuret i Blaaler efter hvert Middagsmaaltid. Senere hen anskaffede Mor — hvad enten det nu var for at slippe for den evindelige Skuren eller for at følge med den fremskredne Civilisation — et Stykke Voksdug, der dækkede over hele Bordet og tog det værste Skrald af mod Fedtpletterne.

Hvad der særlig interesserede os Børn, var de store Slagtninger, som fandt Sted om Efteraaret, og det var ikke Smaating, det drejede sig om, i Reglen 8—10 store Fedesvin, et Par Stude eller Køer, en halv Snes Beder og 20—30 Gæs o. s. fr. efter lignende Maalestok. Ved disse Lejligheder var alle paa Gaarden i travl Virksomhed, saavel det mandlige som kvindelige Tyende.

Disse store Slagtninger foretoges ogsaa senere

efter Morfars Død, dog efter en noget mindre Maalestok, da Landbruget og dermed Folkeholdet formindskedes.

Jeg ser endnu tydeligt Mor sidde og trone i det store Køkken, uddelende Ordre til 4—5 emsige Terner, alle lige fedtede, alle lige opkogte i Hovederne af nærende Damp fra Finker, Fedtegrever, Medisterpølser o. s. v., o. s. v., og alle indhyllede i en tyk, fedtet Em, som rugede over alt og alle, og som trængte gennem Vinduer og Døre ud over hele Gaarden.

Glanspunktet var dog, naar der lavedes sorte Pølser, hvilket ansaas for en saa vigtig Begivenhed, at denne Proces ikke blev betroet til nogen anden end Mor personlig. Selv gamle Jomfru Herbst, der var passeret de 60 og havde været i Huset i 30 Aar, og som dog maatte antages at have nogen Erfaring paa Pøsefabrikationens Omraade, blev sat fra Bestillingen, og Mor tog selv Kommandoen, naar Pøsekoeriet begyndte.

Sagen var, at dette med de sorte Pølser overalt i Byen i ganske særlig Grad lagde Beslag paa den offentlige Mening; en Husmoders gode Navn og Rygte afgang i væsentlig Grad af hendes sorte Pølsers Beskaffenhed. Der blev formelig afholdt en Art Turnering med sorte Pølser, idet det var nedarvet Skik i Slagtetiden at sende Pølser omkring i Byen til forskellige Familier. Man havde da Lejlighed til gennem Lugten og Smagen at danne sig en Mening om, hvilken Husmoder Sejerskransen med Rette burde tilkendes. Det var særlig magtpaaliggende, at Pølserne bragtes i Byen saa varme som muligt, og de serveredes altid i et Hav af smeltet Smør og bestroede med Sukker og Kanel.

Kl. 12 var almindelig Spisetid overalt i Byen, og til det Klokkeslet maatte Pølserne afleveres. Det var derfor nødvendigt at begynde Kogningen tidligt paa Formiddagen, og efterhaanden som hver enkelt Pølse i den store spilkogende Gryde efter nøje Prøvelse var befunden at være tilstrækkelig kogt og uden Plet eller Lyde, blev den lagt i et Trætrug og omhyggelig tildækket med en Dyne, saa den kunde holde Varmen til Afleveringen. Da de fleste Familier slagtede omtrent paa samme Tid om Efteraaret, hændte det jævnlig, at Ternerne, som ved 12-Tiden var paa Vandring med de tildækkede Pølsefade, mødte hinanden, den ene paa Vej til den andens Herskab og omvendt.

Naar man lavede Pølser, brugte man ikke som nu at sy for dem; der skulde bruges Pøsepinde; det havde Fædrene altid brugt, og man kunde ikke tænke sig, at det kunde være anderledes. Altsaa, der skulde skaffes Pøsepinde, og det i svære Mængder. Dette var noget, som udelukkende paalaa den mandlige Del af Gaardens Tyende, og til „Pøsepinde-Aftenerne“ knytter sig nogle af mine fornøjeligste Barndomsminder.

Naar Niels Aarby paa Tømmerpladsen havde gjort et skønsomt Udvalg af Brædestumper uden Knaster og saa „skært i Avnen“ som vel muligt, slebes i Mørkningen ved Skinnen af Staldlygten alle Lommeknive, og efter at Aftensmaden var sat til Livs, ryddedes det store Bord i Køllestuen, og Mandfolkene placerede sig omkring det i sædvanlig Orden. Belysningen bestod af 2 Tællelys, der i Forbindelse med Skæret fra Køllen kastede et sparsomt Lys ud over Stuen. Tobaksrøgen fra Folkenes Piber bidrog end ydermere til at indhulle de forskellige Genstande

i en vis hemmelighedsfuld Dunkelhed; men meget hyggeligt og stemningsfuldt var det.

Paa Bordet laa altid en Jern-Lysesaks, som vi Børn interesserede os stærkt for, men vi fik aldrig Lov til at bruge den, og den blev overhovedet aldrig brugt; Folkene „snød“ Lyset med Fingrene. Pigerne deltog ikke i Snitningen; de sad for sig selv med deres Spinderok eller Garnhaspe længere tilbage i Stuen, men naturligvis stærkt optagne af, hvad der passerede ved Bordet henne hos Mandfolkene.

Man skulde tro, at det at snitte en Pølsepind var den simpleste Ting af Verden; ingenlunde, det var noget, der krævede aarelang Erfaring, roligt Overlæg og et sikkert Haandelag. De rigtige gamle Kunstnere, som Niels Aarby og Ole Jensen, brugte kun 4 bestemte Snit, saa var den firkantede Pind fiks og færdig og manglede kun at svides i Lyset, for at Spidsen kunde hærdes; de mindre drevne og Begyndere i Faget sad derimod og fedtede med det, og hvert Øjeblik knækkede Pinden eller viste sig, naar den skulde kaldes færdig, vind og skæv og fuld af Buler langs Siderne. Hver Mand lagde sine Pinde i en Bunke for sig selv; der taaltes ingen Sammenblanding. Vi Børn, som selvfølgelig ogsaa snittede med, men med en ganske lille, fuldstændig sløv Barnekniv, havde ogsaa vore Bunker; men de blev altid bagefter kastet ind i Køllen sammen med Spaanerne. Enkelte af Folkene, som havde den Ambition at ville levere noget særlig ekstra, samlede, naar de var i Marken, de store Torne af Slaaenbuskene; disse blev omhyggeligt skræbete og ansaas da som særlig udmærkede til Medisterpølser.

Da Folkene den Gang som Regel tjente mange

Aar i Træk paa Gaarden, kunde Mor straks, naar Pølsepindene skulde bruges i Køkkenet, se paa de forskellige Knipper, hvem der var Fabrikanten, og det hed sig da: „Der har vi Ole Jensen, han er god nok!“ eller: „Der er Søren Gotfred, væk med dem!“ o. s. fr.

Medens Folkene sad og snittede, gik Passiaren i et væk, og der blev fortalt de mest haarrejsende Spøgelsehistorier, saa Pigerne sommetider stak i at hvine og helt glemte baade Rok og Hasp. Den, der kunde de fleste Historier, var „Fede-Majoren“, Jacob Mouritsen, en gammel Mand, som i sin Ungdom havde tjent som Rytter under Napoleon og været med i Rusland 1812; det var utroligt, alt det han havde oplevet; men jeg er dog nu tilbøjelig til at tro, at det næppe kunde have staaet uanfægtet overfor et mere nøjeregnende Publikums Kritik.

Naar Klokken slog 10, var det Sengetid. Pigerne satte Rok og Hasp til Side, slog Slagbænkene ned og redte Sengene. Afklædningen begyndte, endnu inden Mandfolkene havde faaet samlet deres Sager; en eller anden særlig vims Terne var allerede krøbet under Dynen, og de andre stod i bar Særk henne bag Køllen, blufærdigt afventende det sidste Mandfolks Bortgang; saa Lyset ud og paa Hovedet i Fjerene. — Det faldt ikke noget Menneske ind, at der kunde være noget upassende og anstødeligt ved alt dette; Sæderne var den Gang mere primitive og paradisiske end nu om Stunder.

Lignende fornøjelige Aftener havde vi Børn ogsaa, naar der efter de store Gaaseslagtninger blev „revet Fjer“, hvilket ogsaa foretoges i Køllestuen, og hvori baade Karle og Piger deltog. Af særlig Interesse var det ogsaa, naar der blev „skuret

Aal“, hvilket foretoges af Karlene udenfor Køkkenvinduerne. Aalene, i Reglen mange Lispund, skuredes paa en Vognbund fri for Slimen med en Halmvisk og grov Grus, hvorefter de skylledes i rent Vand, og Mor anbragte dem da egenhændig i Salteollen*), hvilket krævede megen Akkuratesse, da de skulde ligge med Bugen opad og nøjagtigt anbringes med Hovederne og Halerne imod hinanden. Blev dette ikke strængt iagttaget, saa vilde — ja, jeg indrømmer, jeg har ikke den fjærneste Anelse om, hvad der saa vilde være sket, sandsynligvis noget frygteligt, i Betragtning af den Alvor, hvormed Mor tog Sagen.

Om Aftenen før de store Højtider fik Folkene Punch og Æbleskiver; alle, baade Piger og Karle, samledes da i Køllestuen og spillede Kort i forskellige Hold. De mest yndede Spil var: Brus, Firkort og Sorteper. Der spilledes aldrig om Penge, men alligevel var alle stærkt interesserede. Regnskabet førtes paa Bordpladen med et Stykke Kridt, og til Udvidskningen af Beter og Streger anvendtes en Æbleskive, som bagefter fortæredes. Det var meget fornøjeligt at se, med hvilket Liv Kortspillet blev drevet, særlig af de ældre. Det gjaldt især om at skjule, hvad man havde paa Haanden; derfor holdtes Kortene, som var uendelig fedtede, sammen i en kompakt Bunke og halvvejs sammenrullede efter Længden; naar der da skulde stikkes eller „smides til“, spyttede man paa Fingrene og halede Kortet

*) „Saltolle“ eller „Salteolle“, et ovalt Kar, der var lavet af særlig tykke Staver og tæt besat med stærke Træbaand. Benævnelsen „Olle“ bruges endnu for Saltekar af gamle Folk.

frem. Hvert Stik ledsagedes sædvanligvis med en eller anden Bemærkning. Jeg ser endnu tydelig Ole Jensen med den ene Haands Knoer sætte den bedste Trumf i Bordet og samtidig med den anden dunke gamle Peiter i Ryggen med det glade Ud- raab: „Der blev du Fa'en maneme Bet, din gamle Snørestøvle!“

I den gamle Gaard, som udmærkede sig ved sine mange løjerlige Ud- og Tilbygninger, fandtes en lille Bygning, hvortil knytter sig forskellige Er- indringer. Det var et Slags Taarn, opført paa Pæle midt i Gaarden paa det mest iøjnefaldende Sted. Bygningen var opført af Bindingsværk, én Etage med Halvtag; i Døren var som Sirat anbragt et Hjerte, og i den ene Side ud mod Møddingen et ganske lille Vindue. Den indvendige Lejlighed var meget indskrænket; men den var jo ogsaa kun be- regnet til et vist nødvendigt Brug. Adgangen til denne Lejlighed var forbeholdt „de Sæle“, Sven- dene i Butiken og andre Honoratiores, medens Butiksdrengen og Folkene var henvist til et Par andre mindre flot udhalede Lokaler, der laa bag ved Møddingen og kun lukkedes med en Krog. Taarnet derimod var forsynet med Laas, og Nøglen, hvortil var fastbundet en Hummerklo, havde sin be- stemte, kun for de indviede tilgængelige Plads.

Saa hændte det, sidste Aar Morfar levede, at Drengen i Butiken, Frederik, havde udstaaet sin Læretid og skulde være Svend. Kandidaten blev kaldt ind paa Kontoret, hvor Morfar overrakte ham det traditionelle Sølv-Lommeuhr og i en lille Tale særlig betonedes, at han fra denne nærværende Dag havde ikke alene Ret, men ogsaa Forpligtelse til at

lade sig benævne Kristensen. Samtidig berørtes, at Nøglen til Taarnet stod til fremtidig behagelig Afbenyttelse.

Det viste sig, at af alle disse Æresbevisninger var Taarnnøglen den, Hr. Kristensen satte højest; hver halve Time i Dagens Løb gjorde han sig et Ærinde ud i Gaarden, demonstrerende med Hummerkloen og ivrigt spejdende efter, om nu ogsaa alle Karlene og Pigerne havde bemærket hans Avancement; til sidst begyndte man at frygte for, at Menneket havde faaet et Anfald af Kolera.

III.

Senere hen i Tiden har Mor fortalt meget om den gamle Gaard og dens Beboere i den første Del af Aarhundredet, altsaa den Tid, der faldt sammen med hendes Barndom og Ungdom. Hun kunde huske, da Midtertaarnet paa Kirken styrtede ned i 1828, hvilket indtraf, medens hun gik hos Præsten til Konfirmationsforberedelse. Hos Præsten læste hun i en gammel Billedbibel fra Christian den Fjerdes Tid; den var indbundet i Træbind, omtrent $\frac{1}{2}$ Tomme tykt, betrukket med Læder og forsynet med svært Messingbeslag. Hun kunde ikke selv bære Bogen, som vejede henimod et Lispund, og en af Folkene maatte altid bære den for hende, naar hun skulde til Præsten. Denne gamle Bibel findes endnu, men desværre i meget defekt Tilstand. Den laa i mange Aar paa Pulterkammeret, men var saa paa en eller anden Maade kommet ned i Butiken, hvor Drengen fik fat i den og rev en Del Blade ud af den til at pakke grøn Sæbe ind i. Titelbladet var trykt med røde Bog-

staver, og i den Anledning gik den senere under Navnet „Cyprianus“.

Mor skrev en god og tydelig Haand, men hendes Bogstaving var ligefrem forbløffende. I hendes selvskrevne Kogebog findes blandt andet en Anvisning paa at lave Stive-Gelé; den begynder saaledes: „Man tager 2 Lod stive Sjæle og $\frac{1}{2}$ Pund Pudersokker“ o. s. v. Naar vi lo af Mors Bogstaving, blev hun dog aldrig vred eller fornærmet; hun nikkede blot, som hun plejede, naar hun vilde sige noget rigtig overbevisende, og sagde: „Ja, ja, Børn, hvordan skulde jeg vel have lært bedre; naar vi skrev dansk Stil, fik jeg den altid tilbage fra Læreren med den Paaskrift: „utallige Fejl“; men der var ikke rettet et Ord, saa jeg fik aldrig at vide, hvad det var, der var forkert.“

Straks efter sin Konfirmation foretog Mor sin første Københavnsrejse, og hendes Beskrivelse af denne Rejse giver et godt Indblik i Datidens Befordringsvæsen. Turen foretoges med en Fragtmand — Kalvekusk, som det den Gang hed. Der overnattedes i forskellige Kroer, og 3 Dage gik med, inden Køretøjet passerede gennem Vesterport ind paa Halmtorvet, hvor Rejsen endte. Foruden sin Bagage og Madkasse medførte Mor en Hundehvalp samt til dennes Ernæring en Flaske Mælk og en Underkop.

Opholdet i København blev dog kun kort; Hjemve ytrede sig i en foruroligende Grad. Tilbagereisen foretoges med samme Befordring og samme Kørselshastighed, og da Vognen omsider naaede ind paa Kalundborg Bymarker, og Mor opdagede „vores egne Køer“, saa bevægedes hendes unge Hjerte af Rørelse; hun stak i at tude

ustandseligt og afleveredes af Fragtmanden i det fædrene Hjem opløst i Graad — med samt sin Hundehvalp.

I Mors Ungdom stillede der andre Fordringer til de unge Piger end nu; de maatte bestille noget og var aldrig ledige; at vise sig spaserende paa Gaden var noget, som slet ikke kunde gaa an for en vel-opdragen Ungmø. Mor maatte dog indrømme, at den strænge Hustugt alligevel ikke altid bevirkede, at de unge Mennesker stadig sad hjemme og var dydige; tværtimod, hun mindedes endnu med Fornøjelse, hvorledes Brødrene Henrik*) og Simon**) krøb ud af Vinduerne om Vinteraftenerne og kørte i Slæde med de kønne Jomfruer Schnell oppe paa Møllebakken (hvilket dog blev opdaget, og der blev sat Jernstænger (!) for Vinduerne; disse Jernstænger findes endnu), samt hvorledes den ellers saa alvorlige Søster Birthe***) blev saa længe ved at danse paa Borgerballet, saa hun ikke fik Tid til at klæde sig om, da hun kom hjem om Morgen, men maatte møde i Mælkestuen og sælge Mælk, endnu med Bal-kransen paa.

Særlig paa Markedsdagene maatte Pigebørnene tage fat; Mor skænkede Snpase, og Birthe og Kirsten****) skænkede Kaffe i lange Baner.

Ved at nævne Kaffe kommer jeg til at tænke paa en Historie, som Far fortalte fra Morfars Tid. Det var en Gang i Tyverne, at Kaffen først be-

*) Købmand H. C. Ostermann, Kalundborg.

**) Proprietær Simon Ostermann, Kelleklintegaard.

***) Birthe Ostermann, gift med Købmand P. H. Raae, Kalundborg.

****) Kirsten Ostermann, gift med Pastor Holst, Sognepræst i Aarby, Svallerup og Magleby.

gyndte at blive kendt blandt Bønderne her paa Egnen. En af de første Banebrydere var en velstaaende Gaardmand i Kelleklinte. Han købte et lille Parti raa Kaffebonner og fik i Butiken nøje Besked om, hvorledes han skulde brænde, knuse og iøvrigt behandle dem. Da Manden atter kom til Byen, erklærede han sig meget misfornøjet med den nye Ret, og paa Spørgsmaalet om, hvorledes

Familien Ostermann 1818.

Fra højre til venstre: Morfar, Birthe, Louise (Mor), Mormor, f. Holst, Kirsten, Simon, Henrik.

Konen da havde baaret sig ad, afgav han følgende Forklaring: Ja, først havde vor Mor svedet Bønnerne paa en Pande, og bagefter havde hun maset dem med en Dunk, saa havde hun slaet en Spand Vand paa og kogt det hele i en Gryde; men det havde været aldeles umuligt at faa Bønnerne møre. Til sidst havde hun hældt det gennem et Dørslag; det tynde havde hun smidt ud, det tykke slog hun op i et Lerfad med et godt Smørhul i. „Og saa

prøvede vi paa at dyppe det i Mælk; men der var rigtignok kuns en meget lille Behagelighed ved den Spise.“

Morfar havde en særegen Passion for Vildt, ikke just fordi der brugtes saa overvættes meget heraf i Husholdningen; men han kunde ikke se en Hare eller Agerhøne uden straks at købe den, og jeg husker endnu, hvorledes Baggaardsporten i Efteraarstiden og Vinteren, ligesom en Vildthandlerbutik, hang fuld af alle Slags Markens Dyr og Fugle, som til sidst endte med at blive forærede bort til Slægt og gode Venner.

Den Gang skulde der betales Akcise af alle Levnedsmidler og overhovedet af alt, hvad der fra Landet indførtes i Byen, og ved Enden af Møllestræde, hvor Lerchenfelt-Vejen begynder, var da ogsaa anbragt en Akcisebod med dertil hørende Bom. Her blev alle Køretøjer samt gaaende og ridende Personer ransagede af Tolderen og afkrævet Skillingerne, før de fik Lov at passere gennem Bommen ind i Byen. Vel var det som Regel kun Smaasummer, der skulde erlægges; men det foraarsagede et utaaleligt Sinkeri og ofte Krakileri, saa den ulykkelige Tolder var ualmindelig hadet, og det betragtedes af alle, høje som lave, rige som fattige, for den naturligste og ærligste Ting af Verden at spille ham et Puds og narre ham for Afgiften. Stor Snedighed anvendtes derfor altid, navnlig af Bønderne.

En af Morfars største Vildtleverandører — en durkdreven Krybskytte Ole Nielsen nede fra Trane-mose — betalte saaledes aldrig Akcise af det Vildt, han kom med. Han gik altid med en lang rød- og grønstribet Kofte med Sølvknapper i, og denne Kofte

havde han indrettet saaledes, at hele Foret dannede en eneste stor Lomme, hvori der kunde ligge to Harer paa langs og endda adskillige Agerhøns ovenpaa, uden at man lagde Mærke til det, da Kofteu aldrig knappedes, men hængte sid ned om Manden. Naar han saaledes kom gaaende med sit troskyldige Ansigt og Kæppen i Haanden, tog han Huen af og bød „go Dav“ til Tolderen, og det faldt aldrig denne ind at efterse ham nøjere. Naar han derefter kom her ind i Gaarden, sørgede han for at blive set af Morfar, som da gik hen imod ham og spurgte i Forbigaaende: „Har han noget?“ hvortil Ole svarede med et lille Nik og forsvandt ind i Kontoret, hvor Harerne, efter at Døren omhyggelig var lukket i, blev halet op, og Forretningen afsluttet.

Det kunde dog ogsaa hælde, at Tolderen fik et særlig godt Øje til en eller anden Synder, som nogle Gange havde pudset ham, og i saa Tilfælde passede han paa som en Smed.

En af Morfars faste Kunder, en Bonde nede fra Illerup, var saaledes bleven misliebige og havde et Par Gange faaet konfiskeret snart en Snes Æg, snart en Bøtte Smør eller en Ost, og følgelig besluttede han at tage Hævn over Tolderen. Han fastspigrede Halen af et Kalveskind forsvarligt indvendigt paa Vognbunden, saaledes at den hang et godt Stykke ud under Bagsmækken, fyldte Fadningen med Halm og kørte til Byen. Ved Bommen stod Tolderen og raabte ham an; men Manden lod, som han var døv, og piskede bare paa Hestene gennem Bommen. Just som Køretøjet passerede forbi, fik Tolderen Øje paa Kalvehalen, der hængte bagud. Han sprang til, greb fat i den med begge

Hænder og raabte og skreg til Manden, at han skulde holde. Men Bonden piskede kun yderligere paa Øgene, og saa gik det i susende Fart ned gennem Møllestræde, stadig med Tolderen hængende i Halen. Den vilde Jagt endte her midt i Gaarden, hvor den opbragte og forpustede Tolder overdængede Bonden med Skældsord og Grovheder og samtidig begyndte at rode op i Halmen for at konfiskere det formentlige Kalveskind. Bonden bare grinede, og da det endelig gik op for Embedsmanden, at det kun var en Kalvehale, han havde rendt til Nar efter, drev han slukøret af, ledsaget af en Lattersalve fra et talrigt Publikum, som havde samlet sig omkring Vognen. Han maatte oven i Købet døje den Tort at møde en hel Karavane grinende Bønder, som uden at være visiterede var kørt gennem Bommen i det Tidsrum, han havde anvendt paa sin mislykkede Jagt.

IV.

Morfar havde ogsaa Skibe i Søen, nemlig et Par temmelig store Jagter, som gik i stadig Fart paa Norge, hvortil de førte Rug, Malt, Byggryn samt Kartoffler og hjembragte Spegesild, Jern, Bergfisk og andre norske Produkter.

Disse Fartøjer førtes af et Par gamle Skippere, som begge var dygtige Folk, men tillige ikke saa lidt Originaler. Den ene, Ollendorif, havde, saa vidt jeg véd, været Maanedsløjtnant paa Kanonbaadene i Krigen mod Englænderne i Aarhundredets Begyndelse og var Dannebrogsmænd fra den Tid. Han har muligvis været en rask Søgut i sine unge Dage, men paa den Tid, jeg erindrer ham, var der ikke noget krigerisk ved ham. Han havde

forskellige snurrige Vaner, som f. Eks. med altid at tromme med Fingrene i Bordet, naar han talte. Og han fremførte sjældent mange Sætninger uden at indskyde ganske umotiveret „se vi, se vi“, ofte paa de mest umulige Steder. Han var en høj, svær, hvidhaaret Mand og havde en ganske lille Kone.

Den anden Skipper, Kaarup, var af en hel anden Slags. Han var en undersætsig, kraftig bygget Mand, en Type paa en rigtig gammeldags Skipper, djærv og just ikke altid nøjeregnende med sine Udtryk, heller ikke synderlig fin i sit Væsen, men med et klart Hoved og uopslideligt Humør. Han ligefrem hadede Normændene og Svenskerne; de var efter hans Erfaring lige store Kæltringer allesammen. Dog gjorde han Svenskerne den Indrømmelse, at de i alt Fald var høflige, naar de snød en, medens Normændene ikke alene snød, men skældte ud oven i Købet. Naar han kom hjem fra en Rejse, inviterede han undertiden os Børn om Bord paa Chokolade og Konditorkager, og disse smaa Selskaber i den lille Kahyt staar endnu for mig mellem mine fornøjeligste Barndomsminder. Han var en stor Børneven, og navnlig Augusta var hans erklærede Yndling.

Et Par Gange om Aaret fik Morfar forskellige Delikatesser hjem med Skibene fra Norge. De medbragte saaledes friske Ryper, røget Laks, Hummer, Tønder med Østers og Glas med saltede Laksebuge, hvilket sidste betragtedes som noget ganske ekstra.

Naar der saaledes var kommen en frisk norsk Forsyning til Huse, gav Morfar en splendid Frokost for nogle gode Venner. Selskabet var lille, men udvalgt, som Regel bestaaende af Kancelliraad Bayer,

Major Holck, et Par andre gamle Klubvenner samt Onkel Henrik, Onkel Raae og Far, udelukkende Mandspersoner. Der dækkedes i den store Sal, som da i Dagens Anledning blev behørig udluftet og befriet for Overtrækkene paa Møblerne. Frokosten begyndte Kl. 10 om Formiddagen og vedvarede som oftest uden Afbrydelse til Kl. 12 om Natten, og det var aldeles forbavsende Kvantiteter, navnlig af Østers, der blev sat til Livs i disse 14 Arbejdstimer. Hvis man kan fæste fuldt Lid til de mundtlige Overleveringer, skal flydende Varer ogsaa være anvendt i lange Baner ved en saadan Frokost. Vi Børn fik selvfølgelig ikke Lov til at overvære disse Gilder, saa jeg kan ikke gennem personlig Erfaring berette om, hvorledes Stemningen var, navnlig ud paa Aftenen; jeg nærer dog ikke mindste Tvivl om, at den maa have været, hvad den tyske Barber kaldte „ret animalsk“.

V.

Da jeg var vokset fra Stine Barnepigens moderlige Hjælp, husker jeg, at Far en Morgenstund tog mig ved Haanden og afleverede mig til Organist Olsen, som holdt Pogeskole i en lille Stue ved Rebslagerbanen op til St. Olai Kirkegaard. Hos Olsen var jeg kun et Aars Tid og blev derefter sat i Skole hos Cand. phil. Bagger, der havde en større Skole oppe paa Torvet. Denne Skoles Drengene førte drabelige Krige med Byens Gadedrengene. Kampene udkæmpedes sædvanlig i Slotsvænget, snart som Tvekampe mellem en udvalgt Kæmper fra hver Side, snart ved, at Masserne tørnede imod hinanden i det vildeste Haandgemæng. Slotsvænget (Pladsen, hvor nu Raadhuset, Sygehuset og Slotsgade ligger)

henlaa den Gang øde og ubebygget, overgroet med Ukrudt og Græstotter og egnede sig udmærket som Kampplads. Hist og her stak Levningerne af de gamle røde Slotsruiner frem mellem Græsset, og paa et enkelt Sted fandtes en Slags Brønd, 4—5 Al. dyb og muret i Firkant af Munkesten. Hullet, som var en 7—8 Al. bredt paa hver Led, har dog næppe været en Brønd, men snarere en Kælder under „Folen“, „Fars Hat“ eller et andet af de gamle Slotstaarne. Vi Drengene benyttede det i alt Fald som Fangetaarn. Var vi saa heldige at gøre en Fange, dømtes han til at kastes i Ormegaarden, det vil sige: det nævnte Fangetaarn. Synderen firedes med et Reb under Armene ned i Hullet og efterlodes der, til en eller anden tilfældig forbi-passerende, maaske først flere Timer efter, hørte hans Nødraab og fik ham halet op. Maaske var det det samme Taarn, hvor Margrethe Valdemarsdatter i sin Tid indlogerede sin Modstander, den svenske Albrecht.

„Bankehaven“ var i Morfars Tid og lige til omkring 1860 kun en øde og skaldet Banke; intet kunde gro der, blev der sagt, og i Aaringer fandtes der kun nogle gamle Aspargesbede, Kartoffler og nogle enkelte Stikkelsbærbuske. Far og Mor havde heller ikke synderlig Interesse for Havevæsen, og først efter at jeg i Begyndelsen af Tredserne fik Lov til at tumle med den, blev der gjort noget ved den, og nu er den, navnlig i Foraarstiden, et helt lille Paradis med sin Blomsterrigdom og henrivende Udsigt over By og Fjord.

Det er underligt med de mange gamle Skilinger, der findes deroppe — især efter stærke Regnskyl, naar Vandet har løbet ned ad de skraa

Gange. Gamle Peiter kom stadig i Foraarstiden, saa længe han passede Haven, med Skillinger, som han havde fundet deroppe, de ældste fra Erik Glippings Tid og frem efter fra forskellige af de oldenborgske Konger lige ned til Christian den Syvendes saakaldte „Degnelus“ og desuden amerikanske, engelske og tyske Penge. Gud skal vide, hvorledes de er kommen derop. En Gang, vi ryddede et Aspargesbed, fandtes en smuk Specie fra Christian den Fjerdes Ungdom; den viste vi Mor, som overlegent nikkede med Hovedet og udtalte de mindeværdige Ord: „Ja, der kan I selv se, Børn, har jeg ikke altid sagt, at det var et meget gammelt Aspargesbed.“

Af Minder fra Fædrenes Tider findes nu kun tilbage i Bankehaven et Lindelysthus, som efter Mors Forklaring er plantet af Søster Birthe i Morfars Tid.

Det er tidligere omtalt, at Morfar havde forpagtet ca. 200 Tdr. Land af Ladegaardens Jord. — Ladegaarden hørte oprindelig under Grevskabet Lerchenborg, men solgtes i Begyndelsen af forrige Aarhundrede til Kommandør Stub. Denne kunde imidlertid ikke klare Udgifterne og maatte atter sælge. Morfar, som den Gang var Medlem af Kommunalbestyrelsen, foreslog da, at Byen skulde købe den, da den var at faa for Spotpris. Han opstillede det Regnestykke, at saa længe man kunde faa 7 Mark (2 Kr. 33 Øre) for en Td. Byg, var der ingen Risiko for Byen ved at overtage den. Men desværre, de vise Fædre manglede Fremsyn og en Smule Mod, ellers havde vi nu siddet bedre i det her i Byen, end vi gør. Da Byen ikke vilde købe Gaarden, tænkte Morfar paa selv at købe den; men

da der var en af hans gamle Venner, som ogsaa var Liebhaber, vilde de ikke staa hinanden i Vejen, men gik og gjorde saa mange Dikkedarer og Komplimenter for hinanden, saa det gunstige Øjeblik gik tabt, og v. Barner en skønne Dag uformodet viste sig og købte hele Herligheden.

Som ret betegnende for Datidens Vurdering af Landejendomme kan bemærkes, at da v. Barner af Salgsdokumenterne opdagede, at Refsnæsgaarden var medindbefattet i Handelen, forsøgte han at trække sig tilbage og annullere Forretningen, da Refsnæsgaarden ikke en Gang kunde svare de den paalignede Skatter.

VI.

I 1848 døde Morfar, og Far overtog Gaarden og Forretningen. I Fars ganske unge Dage var han bestemt til Landvæsenet og var en Tid Forvalter paa Hesselberggaarden under Nørager. Herfra kom Far til Hoffmannsgave i Nordfyn. Han har beskrevet Rejsens Besværligheder fra Korsør til Kerteminde. I 3 Døgn laa Jagten, hvormed Rejsen foretoges, mellem Asnæs og Fynshoved. Fars Madkasse blev læns, Skipperens Proviant slap ligeledes op, og Skibsdrengen maatte i en Jolle sendes ind til Asnæs for at bjerge noget til Føden.

Medens Far var ved Landvæsenet, tog han dansk juridisk Eksamen og senere Landmaaler-eksamen. Han opgav dog Landvæsenet og kom paa Lerchenborg Godskontor, som den Gang var paa Tinggaarden, det nuværende Aldersro. Medens han var der, gjorde han Bekendtskab med Mor, med hvem han blev forlovet og senere gift i 1838.

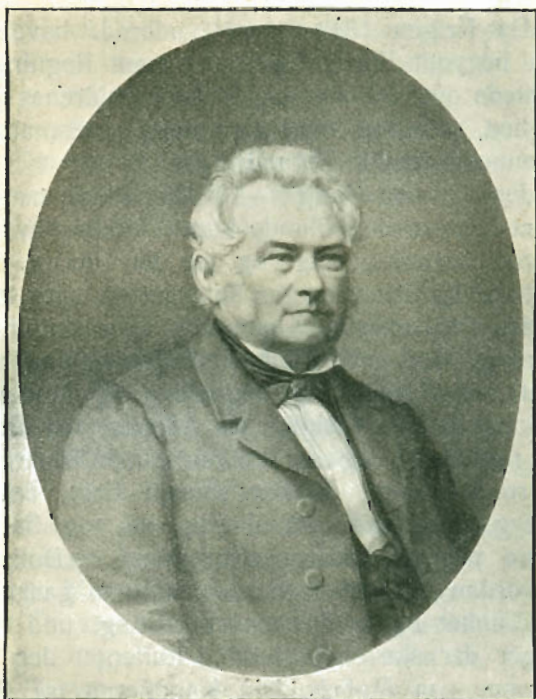
Da Mor og Far var bleven forlovede, skulde

Mor jo præsenteres for Familien i København. Farfar, Ole Lund, sædvanlig kaldet „grønne Lund“, fordi han altid gik med grønne Klæder, var da Enkemand. Han modtog Svigerdatteren med aabne Arme og førte hende ind i sit Kontor. Her udtog han højtideligt af et aflaaet Skab en gammel Glas-pokal, hvori han skænkede Portvin, og som han, holdende den i begge Hænder som en Alterkalk, lod Mor drikke af og derefter selv drak hende til til Velkomst. Pokalen blev derefter omhyggeligt aftørret og atter indelukket i Skabet.

Denne Pokal havde sin Historie. Den tilhørte oprindelig den bekendte Ole Vorm, som levede i Begyndelsen af Christian den Fjerdes Regering. Fra ham gik den i Arv i hans Familie fra Søn til Søn, indtil den i forrige Aarhundredes Begyndelse ejedes af Rektor Vorm i Horsens. Rektor Vorm, som var Farfars gode Ven, havde kun én Søn, som i en ung Alder udvandrede til Amerika, og han bad da Farfar, om han vilde modtage Pokalen, holde den i Ære og lade den gaa i Arv i sin Slægt fra Søn til Søn. Efter Farfars Død arvede min Farbror, Professor, Teatermaler Troels Lund den, men da han døde barnløs, gik den over til mig som den ældste af hans Brodersønner. Selvfølgelig holder jeg den gamle, nu 300-aarige Pokal i Hævd og Ære. Hos mig har den kun været fremme ved vor Datters og de to af vore Sønners Bryllup.

Da Far i 1838 blev gift, kom han ind i Morfars Forretning og boede, som før fortalt, i de to smaa Stuer over Gaarden. Efter Morfars Død opgav Far for Størsteparten det store Landbrug og kastede sig med Liv og Lyst over Forretningen,

som han betydelig udvidede og forbedrede, og navnlig indlagde han sig store Fortjenester af at være blandt Banebryderne for den senere saa blomstrende Byghandel med England. Ogsaa Brænderi-

M. M. Lund,
f. 1803 — d. 1866.

driften kom i en ny og bedre Gænge, efter at Far havde underkastet sig og med Glans bestaaet — Brændevinseksamen hos Bryndum i København. Far var en overordentlig nobel og rettænkende Mand, venlig og fornøjelig at have med at gøre,

og det var derfor saa saare naturligt, at han vandt sig Venner og et anset Navn, ikke alene her hjemme, men ogsaa i Udlandet.

VII.

Da Krigen 1848—49—50 udbrød, havde Far altsaa begyndt Forretningen for egen Regning, og vi flyttede over i Forhuset i Bedsteforældrenes gamle Lejlighed, som dog snart blev underkastet mange og ret gennemgribende Forandringer.

Jeg var den Gang 9—10 Aar, altsaa saa gammel, at jeg saa nogenlunde kunde forstaa, hvad der passerede omkring mig, og jeg har derfor endnu en ret tydelig Erindring om Krigsaarene. Jeg husker saaledes den alvorlige, men dog fortrøstningsfulde Stemning, der greb Folk ved Efterretningen om Slaget ved Slesvig, og den Sorg og Modløshed, der prægede alle Ansigter, da Affæren ved Eckernførde rygtedes. Jeg ser endnu gamle Hartvigsens forstyrrede Ansigt, da Far spurgte ham, om han var syg, han saa' saa daarlig ud, og han saa svarede paa sit tysk-mosaiske Maal: „Doli, doli, ja, hvordan skal man se ut, naar man gaar i sine egne Tanker og tænker paa ingenting, und so fut, springer der sku en Linieskif i Luften!“ Jeg hørte selv oppe paa Møllebakken Kanonerne fra Fredericia, og jeg glemmer ikke, hvor Folk jublede, da Efterretningen om Sejren kom. Men senere dæmpedes dog Glæden, og der kom dyb Alvor i alle Ansigter, da man lidt efter lidt hørte om de store Tab.

Alle vore Folk: Ole Jensen, Søren Gotfred, Søren Søren og Christian Løitved, var med i Kri-

gen; kun gamle Peiter og Jens Jacobsen var hjemme; saa her var tomt paa Gaarden.

Der var i de Dage en mærkelig Stemning over Byen, den var ligesom én stor Familie. Folk, som aldrig havde talt med hinanden før, og som endog var ligefrem Uvenner, standsede hinanden paa Gaden og drøftede ivrigt de nyeste Efterretninger fra Krigen. Der var Fred og Fordragelighed over alt; man havde kun én, alt andet overgaaende Tanke: *Krigen*.

Der var et Par tyske Haandværkere bosat her i Byen; de var ikke synderlig velsete, og om der end ikke skete dem nogen Overlast, saa mærkede de dog, at Folk saa paa dem med alt andet end milde Øjne, og de var ikke synderlig stolte ved Situationen. En af dem, en rigtig Vildtysker, var Skomager og boede i et lille Hus ude paa Bjerget. Han var særlig bange og opslog derfor, for at mildne Stemningen, en mægtig Plakat paa Huset med Paaskrift: „Als kaldet dette Hus, længe leve Kong Frederik den Syvende!“

Her fra Byen var der selvfølgelig ligesom alle andre Steder mange, der meldte sig som frivillige. 12 unge Mennesker blev saaledes enige om at gaa med. De sad sammen paa „Postgaarden“ og drøftede den tagne Beslutning, da endnu en ung Fyr kom til og erklærede, at han ogsaa gerne vilde med; men han var alligevel ikke rigtig dristig ved det, da han jo saa blev Nr. 13. En af de andre, Nissen, beroligede ham imidlertid straks ved at sige: „Naa, er der ikke andet i Vejen, saa kan vi nemt klare det, jeg skal gerne være Nr. 13!“ Dermed var Sagen afgjort, de meldte sig alle 13, og saa vidt vides, kom de ogsaa allesammen hjem igen med hele Lemmer. Her var en gammel Fyr, som

hed Beck, almindelig kaldet Reje-Beck, fordi han af og til om Sommeren gav sig af med at stryge Rejer, ellers drev han omkring og bestilte ingenting. Han havde hørt, at man i Krigen benyttede Spioner, uden at det dog var gaaet rigtig op for ham, hvad Ordet egentlig betød. Saa meget havde han dog forstaaet, at det maatte være noget, der laa for hans Stemme, og smittet af den patriotiske Aand, der opfyldte Sindene overalt i Byen, stillede han en Dag paa Raadstuen og meldte sig som frivillig. Borgmesteren trak paa Smilebaandet, da han saa ham, og forestillede ham, at han var altfor gammel til at være Soldat; men Manden blev ved sit; han vilde partout med. Til sidst blev Borgmesteren ked af det og sagde ærgerlig: „Men Herregud, Beck, som hvad vil De da gaa med?“ Beck rettede sig med Selvfølelse og svarede med største Alvor: „Som Forrædder, Hr. Borgmester!“ Han blev dog ikke antaget.

Ole Jensen, som var forlovet med Stine Barne-pige, var en usædvanlig vel oplært Bondekarl. Han skrev en god Haand, medens Kæresten Stine hverken kunde læse eller skrive. Det faldt da saa ganske naturligt sammen med det patriarkalske Forhold, der var mellem Far og hans Folk, at man hjalp hinanden, og saa længe Krigen varede, skrev derfor Ole Jensen til Far og fortalte om, hvad han oplevede, og ligeledes skrev Far til ham igen og berettede, hvorledes alt stod til her hjemme. Jeg har endnu et Par Breve fra Ole Jensen fra Krigsaarene, og det er helt underligt at se, hvor roligt og ligefrem han omtaler de store og i Virkeligheden betydningsfulde Begivenheder, hvorved han selv har været medvirkende. Han skriver saaledes: „I Gaar

havde vi en stræng Dag i Øvre Stolk; men jeg er da ellers Gud ske Lov rask.“ Det er alt, hvad man faar at høre om Slaget ved Isted, hvor hans Bataillon under Oberstløjtnant Henschel dog ellers havde været alvorligt nok med. Og ligeledes omtaler han som ganske tilfældigt Frederiksstads Belejring, hvor han endogsaa var med til at afslaa selve Stormen. Det, man helst vilde have at vide, fik man ingen Besked paa, men derimod om, hvordan det eller det Kvarter havde været, og saa for Resten Spørgsmaal om, hvordan det stod til med det ene og det andet her hjemme. Med Søren Gotfred, som stod ved en anden Bataillon, korresponderede Far ogsaa; men heller ikke han gav nogen Besked om Hovedbegivenhederne. Det var i det hele taget et Særkende for de gamle Soldater, at de omtalte deres egne Bedrifter saa lidt som vel muligt.

Da Soldaterne efter det første Krigsaaar sendtes hjem, kom der ogsaa et Par Batailloner her igennem, og Byen var selvfølgelig ved at staa paa Hovedet af Begejstring. Man vidste ikke, hvor godt man vilde gøre det for Soldaterne; intet blev sparet for at gøre alt saa festligt som muligt. Paa Skibsbroen var rejst en Æresport og opstillet unge, hvidklædte og blomsterstrøende Piger fra By og Omegn. Paa Fortougene var dækket lange Borde med Smørrebrød, Øl, Brændevin, Kaffe med Boller og lignende gode Sager, medens selvfølgelig Dannebrog vajede fra hvert eneste Hus.

Af hele Kalundborgs Befolkning var der dog vist ingen, som var saa optaget og interesseret som vi Drengene fra Baggers Skole. Vi var nemlig udtagne til en Slags Ordensmarchaller, forsynede hver med et lille Dannebrogflag og mødte paa Skibs-

broen, hvor vi blev fordelte saaledes, at hver Dreng kom til at gaa i Spidsen for et bestemt Antal Soldater, som i sluttet Trop marcherede bagefter. Man tænke sig en 10—11-Aars Dreng i en saadan Situation! Intet Under, at vi var ved at sprække af Selvfølelse, da vi marcherede gennem Æresporten, tilnikkede og blomsterbestrøede af vore smilende Søstre og Kusiner, som vi dog ikke værdigede et Blik, optagne som vi var af vor egen Storhed. Oppe i Cordilgaden, hvor Bordene var dækkede, fik hver Dreng Ordre til at føre sin Trop hen til et Bord, og her blev vi saa anvendte som Opvartere, idet Skænkningen af Øl og Brændevin blev betroet til os. Vi havde saaledes rig Lejlighed til at blande os mellem Rækkerne, og mangt et Venskab sluttedes mellem os og de glade Jenser — for hele Livet, som vi den Gang troede; det blev dog kun en naiv Ungdomsdrøm, der svandt som saa mange lignende af samme Slags. Det var et tungt Slag for os, da Soldaterne efter et Par Timers Ophold marcherede videre ad København til; med Taarer i Øjnene stirrede vi efter de bortdragende, vor Storhed var forbi, og vi sank ned til atter at blive ganske almindelige Kalundborg-Dreng.

Af alt, hvad jeg oplevede i Krigsaarene, tror jeg dog, at intet gjorde saa stærkt Indtryk paa mig som følgende lille Episode. En Dag kom her med Smakken nogle hjempermitterede Soldater, som blev indkvarterede her i Byen. Vi fik 2 Mand, en Forvalter og en Møllerson, rigtig pæne og velopdragne Mennesker, som Far havde megen Fornøjelse af at passiare med. Da de om Aftenen skulde i Seng, fulgte jeg dem op paa Gæstekammeret, og her var det, at mine Begreber om Renlighed fik et saadant

Grundskud, at jeg daarlig nok har forvundet det endnu. Det viste sig nemlig, at da de trak Uniformen af, var Møllerens Skjorte sortere end Jorden af ældgammelt Snavs, og paa mit naive Spørgsmaal om, hvordan det kunde være, lo han bare og svarede, at han ikke havde haft Lejlighed til at vaske den i de sidste 3 Maaneder; men nu skulde han have ren Skjorte paa, naar han kom hjem til sin Mor. — Jeg stod ganske maalløs og uforstaaende overfor det hele; *min* Mor gav mig altid ren Skjorte paa hver Lørdag.

Alle vore Folk paa én nær kom hjem i god Behold. Den eneste, der blev derovre, var Christian Løitved, en ualmindelig køn og rask Karl. Han var Dragon og blev skudt paa en Rekognosering nede ved Danevirke Dagen før Fredslutningen. Efter hvad jeg senere har hørt, var han den sidste danske Soldat, der faldt i Treaarskrigen. — Da Folkene var kommen hjem, og alt var kommen i den gamle Gænge igen, morede det Far at udspørge dem om deres Oplevelser under Felttogene, og dette foregik da, naar de alle sad ved Bordet i Køllestuen, og Far gik op og ned ad Gulvet med Hænderne paa Ryggen, sammenrullende, som han plejede, en lille Stump Papir mellem Fingrene. Det var dog meget vanskeligt at faa dem til at fortælle, og der maatte anvendes baade Taalmodighed og Snedighed for at faa presset det ud af dem, som man ønskede at vide, og saa var det endda kun meget gaadefulde Svar, man fik. Saaledes eksaminerede Far Søren Søren, der ganske vist var meget dum, men dog havde været Konstabel ved Jessens Batteri og deltaget i mangen varm Bataille. „Naa, Søren!“ sagde Far, „du har jo været i llden saa mange Gange, og altid klarede I jer bravt; der var

vel saa en og anden ved Batteriet, der blev Dannebrogsmænd?" „Ja, vel var der det, Husbond; der var Nr. 19, han blev Dannebrogsmænd, og det var bare, fordi han ga' 8 Glas Pons, for Resten var han ellers en ren Halvtosse." Far, som meget betvivlede Rigtigheden af Søren's Opfattelse af Grunden til Dekoreringen, sagde da: „Det maa være forkert, Søren; man bliver ikke Dannebrogsmænd for at gi' Punch, og hvad mener du ellers med det, du sagde, at han var en ren Halvtosse, kan du sige mig et Eksempel paa det?" „Ja det kan jeg nemt, Husbond," sagde Søren. „Det var en Dag, vi sloges dernede Sønder paa, og vi ha'de lige faaet Kanonen klar med Kadætsker for, saa brasede Tyskerne lige med et ind paa vos, saa vi løv allesammen hen og dækkede os bag et Gærde; men 19, den Halvtosse, han blev staaende ved Kanonen, og saa trak han den a', saa Tyskerne vrælede og løv, og vi andre gik saa tilbage til Kanonen og skød videre." Far smaalo og sagde til Søren, at 19 rigtignok maatte have været brav halvtosset, naar han ikke dækkede sig som de andre, men blev staaende. De andre Folk, som havde en klarere Opfattelse af Situationen end Søren, morede sig kostelig over ham og lo ham dygtigt ud. — Iblandt andre Folk her fra Byen, som havde været med i Krigen, var en Fisker Filip. Han var om Bord paa „Christian d. 8.", da denne sprang i Luften ved Eckernførde. Naar man spurgte ham, hvorledes han slap fra den Luftrejse, forklarede han med største Alvor: „Ja, man skulde undre sig over, at et Menneske kunde døje saa meget; jeg røg saa højt, saa højt — men saa faldt jeg ned i Søen, og dér fiskede de mig op."

(Fortsættes i næste Aargang.)

Af Livet i den gamle Købmandsgaard.

Erindringer ved *O. Lund.*

(Fortsættelse fra Aarvog IV, 1910.*)

Da jeg var 11 Aar gammel, blev jeg taget ud af Baggers Skole og sendt til København for at fuldende min videre Uddannelse i Bohrs Skole paa Nørrebrogade (det senere v. Westenske Institut). I Kalundborg stod Oplysningen i den Tid ikke just paa noget højt Standpunkt. Min Søster Augusta fik sin Lærdom hos to gamle ugifte Søstre, der nede i Skibbrogade holdt Skole for Pigebørn af Byens „bedre Familier“. Den ene af Søstrene var noget arrig og gnaven og kaldtes „den strænge“, medens den anden, som var venlig og blid, kaldtes for „den go'e“. Sidstnævnte læste en Dag for Pigebørnene Historien om Molboerne, der satte Spegesildene i Gadekæret, for at de dør skulde formere sig, men blev meget skuffede, da de Aaret efter trak Vaad i Kæret og ikke fandt Spor af Sild. Efter Oplæsningen henvendtes følgende Spørgsmaal til et af Pigebørnene: „Kan

*) I Aarvog 1910, Side 67 og 68 er mine Forældres Bryllupsdag angivet til 1838; dette er en Fejl, som herved rettes til 1836.

du nu sige mig, lille Emilie, hvorfor der ingen Sild var? Tænk dig nu godt om!“ Emilie, som ikke havde skænket Løsningen af dette Problem en Tanke, tav stille. Da henvendte Lærerinden sig til hele Auditoriet og forklarede med Salvelse og Overbevisning: „Jo, ser I, Børn, for Silden er en Trækfisk!“

I Borgereskolen lærte Børnene lige akkurat at skrive og regne til Husbehov. Religionsundervisningen indskrænkedes til en delvis Opplapren af Luthers liden Katekismus og Balles Lærebog, som iøvrigt var for Børnene som en Slibesten, og deres Kundskaber var derfor ogsaa af højst primitiv Art, naar de i 14-Aars Alderen mødte hos Præsten til Konfirmationsforberedelse. Saaledes spurgte Præsten Kristen Skomager, da Talen faldt paa Guds Allestedsnærværelse: „Er Gud synlig, kan man se ham?“ Kristen mente jo. „Hvordan tror du da, han ser ud?“ fortsatte Præsten. Uden Betænkning svarede Kristen: „Han har kun ét Øje, og det sidder midt i Panden.“ Mærkeligt nok for Resten midt i det 19. Aarhundrede endnu at træffe Spor af den oldnordiske Asa- og Odinslære her i Kalundborg.

Imidlertid blev jeg, som fortalt, sendt til København for at gaa i Skole og var der i 6 Aar. Jeg kom i Huset hos min Onkel, Justitsraad *Ferdinand Lund*, Kontorchef i Nationalbanken. Onkel var gift for anden Gang. Hans første Kone var født Kierkegaard, Søster til Søren Kierkegaard og Aalborg-Bispen Peter Kierkegaard. I dette Ægteskab var følgende Børn: ¹⁾ Vilhelm, ²⁾ Henriette (Jette), ³⁾ Christian og ⁴⁾ Peter Severin^{*}). Anden Gang var

^{*}) ¹⁾ Vilhelm Lund, Etatsraad, Ejer af Annissegaard. ²⁾ Jette Lund, Forfatterinde til „Erindringer fra Hjemmet“ m. m.

Onkel gift med Fars ældste Søster Trine, og Børnene i dette Ægteskab var ⁵⁾ Ferdinand, ⁶⁾ Ole Henrik og ⁷⁾ Troels*).

Om Vinteren boede vi i Onkels Gaard paa Gammeltoiv og om Sommeren paa gamle Bakkehus, som dog heldigvis endnu ikke den Gang var omdannet til Idiotanstalt.

Alt gik efter en Snor dér i Huset. Naar vi kom hjem fra Skole, maatte vi øjeblikkelig tage Støvlerne af og iføre os nogle gamle Sko, som stod paa Geled i Entréen; boede vi paa Bakkehuset, maatte vi, naar vi gik ud i Haven efter Regnvej, tage Trætofler uden paa Skoene, og ved Maaltiderne maatte vi sidde urørlige ved Bordet, uden saa meget som at give et Kny fra os.

Naar vi om Vinteren boede paa Gammeltoiv, blev vi præcis Kl. 3 udkommanderet til at gaa Tur med Onkel, ligegyldigt hvorledes Vejret var, og saa maatte vi trave, Aar ud og Aar ind, nøjagtig den samme bestemte Strækning oppe paa Vestervold. Om Sommeren derimod gik det bedre; da slap vi for at gaa Tur, formodentlig i Betragtning af, at naar vi to Gange om Dagen tilbagelagde Skolevejen mellem Bakkehuset og Nørregade, saa maatte yderligere Gaaen-Tur anses for unødvendig.

Om Sommeren maatte vi op Kl. 6, om Vinteren Kl. 7 og om Aftenen i Seng bestemt Kl. 9, hvad enten det var Vinter eller Sommer.

³⁾ Christian Lund, Ejer af Bregningegaard, senere Ritmester. ⁴⁾ Peter Severin Lund, Cand. theol., faldt paa Als i 64.

⁵⁾ Ferdinand Lund, Etatsraad. ⁶⁾ O. H. Lund, Justitsraad, Sekretær paa Bregentved. ⁷⁾ Troels-Lund, Professor, Historiker.

I Onkels Hus fik jeg Lejlighed til at se og gøre Bekendtskab med mange forskellige Mennesker, saasom Onkels Svogre Søren og Peter Kierkegaard, som jeg dog den Gang var for grøn til at kunne afvinde nogen Interesse; jeg fandt dem nærmest grumme kedelige. Derimod staar Frøken Kilde (som Kusine Jette saa meget omtaler i „Erindringer fra Hjemmet“) lyslevende for mig. Hun var en høj, meget smuk og distingveret ældre Dame, der i sin Ungdom havde været en fejret københavnsk Skønhed. Første Gang, jeg saa hende, var ude paa Bakkehuset, og hun gjorde et overvældende Indtryk paa mig. En saadan Anstand og Holdning havde jeg endnu aldrig set, og i mit stille Sind takserede jeg hende straks til at være i det mindste noget i Retning af Enkedronningen. Formodentlig har hun bemærket mit forfjamskede Udtryk og set, at jeg maatte være importeret direkte fra Bondelandet, og det var nok for hende til straks at ville have Løjer med mig. Hun skred majestætisk hen imod mig og spurgte med myndig Røst: „Véd du, hvem jeg er?“ Jeg skælvede af Ærefrygt og Benovelse, men turde ikke svare. Hun slog sig da med den flade Haand paa Laaret, saa det klaskede, og sagde: „Jeg er en udbrudt Slave, kan du ikke høre Lænken rasle?“ Saa maatte jeg jo opgive Enkedronningen.

Vor Huslæge var Professor Ole Bang; men han blev aldrig tilkaldt til os Dreng; den eneste Sygdom, vi led af, var „Skulkesyge“, og den kurerede Tante Trine selv, altid med Held ved Hjælp af amerikansk Olie og engelsk Salt.

Det var, som sagt, kun i Sommertiden, naar vi boede paa Bakkehuset, at vi fik Lov til at gaa saa nogenlunde paa egen Haand. Saa levede jeg

først op igen og tog Erstatning for Vinterens ensformige Tilværelse inde i Byen. I Forbindelse med Forpagterens Dreng fra Ny Bakkegaard (det nuværende Ny Carlsberg) snarede vi Gedder i Kanalerne i Søndermarken og Frederiksberg Have, noget, der var strængt forbudt, men som vi altid kom godt fra, da vi havde opfundet den Snedighed at tøjre de fangne Fisk med et Sejlgarn til en Bukseknep, saaledes at de hængte ned langs de bare Laar indenfor Bukserne, en udmærket Opfindelse, som Opsynsmanden aldrig blev klog paa.

I Ny Bakkegaards Have var der et Vandhul eller Park, hvor vi stadig gik og rodede efter Rav; vi fandt ikke saa lidt, naar vi gravede dér; men det var af en meget simpel og mørk Kvalitet, saa Drejeren paa Vesterbro vilde aldrig give os noget for det. Jeg antager, der endnu maa kunne findes Rav, hvis man gravede i Ny Carlsberg Have, dér, hvor Vandhullet maaske endnu er eller i alt Fald har været, lige nedenfor Skrænten, hvor den gamle Frugt- og Urtekælder med det spidse Straatag var gravet ind i Bakken.

I Skolen klarede jeg mig saa nogenlunde; jeg var aldrig blandt de første og heller ikke blandt de voveste, jeg fulgte den gyldne Middelvej. Historie var det Fag, der interesserede mig mest; men vi naaede aldrig længere end til Tredivaarskrigen; der blev den Gang lagt mest Vægt paa den gamle Historie og Middelalderen; den nyere Tid befattede man sig ikke med. Ja, det lyder utroligt, men dog er det sandt, at da jeg forlod Skolen fra 8. (øverste) Realklasse, havde jeg ikke læst et Ord om Napoleon. Vel havde jeg hørt, at en Herre af det Navn havde eksisteret, men hvad han ellers havde bedrevet,

havde jeg ingen Forestilling om; det erfarede jeg først senere ved Selvstudium.

Omendskønt jeg er mig fuldkommen bevidst, at det er en mislig Sag at indlade sig paa Skolehistorier, kan jeg dog ikke modstaa Fristelsen til at fremdrage af min Erindring en enkelt Historie fra Bohrs Skole; jeg skal indskrænke mig til denne ene, skønt der kunde fortælles adskillige andre. — Vi havde en Lærer, der hed Hattesen; hans Far, Farfar, Brødre og Onkler, hele Familien, var Skomagere, og selvfølgelig gik han derfor ogsaa selv blandt os Drengene under Navnet „Skomageren“. Dette havde han opdaget, var rasende derover og dum nok til at lade sig mærke med det, hvad der ikke skulde gøre Sagen bedre. En Dag tegnede en Dreng paa den store Klasses tavle med Kridt en Sko og nedenunder skrev han „mager“. Hr. Hattesen kom ind fra Frikvarteret, opdagede straks Tegningen og raabte arrigt: „Hvem har gjort det?“ Rette vedkommende rejste sig straks og sagde: „Det har jeg!“ Fremkom Anmærkningsprotokollen fra Kathederskuffen, Anmærkningen skrevet og Synderen sendt med den ned paa Nr. 3, hvor Rektor residerede mellem sine Marterredskaber. Rektor agerede som sædvanlig selv Profos, det hele afgjordes i en Haandevending, Spanskrøret susede ned over Rygstykkerne, og dermed var den Sag ordnet. I Parantes skal bemærkes, at Rektor havde Spanskrør af varierende Tykkelse, hver bestemt for Offerets forskellige Alder og Modstandsevne, men alle var de svedne i Enden for ikke at revne ved den stadige Brug. De allermindste Drengene fra Forberedelsesklassen løftedes op, saa de kunde hænge med Hænderne i en Knagerække, med Bagsiden ud ad, i Reglen 3—4 Stykker paa Geled;

saa tog Rektor det allertyndeste Spanskrør og gav dem én efter én et Smæk; selvfølgelig brølede Ungen, slap med Hænderne og dumpede ned paa Gulvet, men blev straks hængt op igen, hvilket gentoges, til Straffen var udsonet.

Men tilbage til Hattesen. Synderen, der var af de Veteraner, der var vant til Besøg paa Nr. 3, agtede ikke videre paa Afstraffelsen, men gik op i Klassen og satte sig rolig paa sin Plads. Lidt efter lød det fra ham: „Hr. Hattesen!“ — Intet Svar. Noget efter lidt højere: „Hr. Hattesen!“ — „Naa, hvad er det, Dreng?“ — „Hr. Hattesen! Det var for Resten en Galosche!“ Almindelig Fnisen over hele Klassen, Hr. Hattesen højrød i Hovedet af Arrigskab; men der var jo ikke mere at gøre ved den Ting.

Naar Far og Mor en Gang imellem kom til København, var det naturligtvis en Festtid for mig; saa indrømmedes der mig Udgangstilladelse fra Gl. Torv, og jeg tilbragte da Tiden, naar jeg ikke var i Skole, i Onkel Troels^{*)}) og Tante Sophies Hjem paa Østergade, hvor Far og Mor altid boede. Jeg kom da med paa Komædie og i Tivoli, noget jeg ikke var synderlig forvænt med. Onkel Troels var et Par Aar ældre end Far. De to Brødre holdt umaadelig meget af hinanden; begge var af et fornøjeligt Temperament, gode og vittige Hoveder, saa der altid var Liv og Lystighed, hvor de var sammen, og fandtes der en eller anden af de tilstedeværende, som sad og maabede, han skulde snart blive tørt op. Blot Far stemmede i med de utallige gamle Viser, hvoraf han aldrig kunde mere end det første Vers, men som Onkel Troels da jævnlig supplerede, saa var

*) Professor, Teatermaler Troels Lund.

der straks Humør overalt og ingen sure Ansigter. Tante Sophie var en lille Tyksak, men en meget køn Kone, med smukke, brune Krøller og et blaat og et brunt Øje (Ja, det havde hun virkelig.). Hun havde en usædvanlig smuk Sangstemme og var i det hele taget meget musikalsk. Hun havde et ejegodt Hjerte, var livlig og altid glad.

I de 6 Aar, jeg var i København, kom jeg kun hjem to Gange om Aaret, nemlig i Sommer- og Juleferien. Rejsen til og fra København var i de Dage ikke saa bekvem som nu; Jernbanen gik kun til Roskilde, saa der var 10 Mil at tilbagelægge ad Landevejen. Rejsen i Juleferien var særlig kedelig og uhyggelig, da jeg altid foretog den alene. Kl. 11½ Aften gik Toget fra København, og Kl. ca. 1 blev man i Roskilde stoppet ind i Deligencen, som havde Plads til 6 indvendige Passagerer foruden Konduktøren, der sammen med Postsagerne var anbragt i et særligt Rum. Da min Juleferie faldt sammen med Rigsdagens, var Deligencen altid stoppende fuld af jyske Rigsdagsmænd, brede, stortalende Bønder i tykke Vadmelklæder, som lugtede muggent, store Sivsko paa Fødderne, og som i deres solide Embalage fyldte Pladsen op for to. Selvfølgelig var der Ingen, der tog fjerneste Hensyn til en saadan Ubedydelighed som min lille Person; jeg blev furet hen i en Krog og sad der som i en Skruestik, uden at kunne røre et Lem, halvkvalt af Tobaksrøg (Biskop Nr. 2). Havde jeg ikke straks ved Indstigningen været saa heldig at faa Fødderne i min Fodpose, saa var der ikke Tale om at redressere dette senere, Fodposen blev straks traadt flad og overspyttet, og jeg maatte sidde hele Natten, ofte i adskillige Gra-

ders Frost, og fryse, saa Fødderne tilsidst var som helt døde. Belysning var der ikke Spor af i Deligencen, saa man anede ikke, hvorledes de Folk saa ud, man rejste sammen med. Først hen paa Morgenstunden, naar Dagen begyndte at gry, kunde man skimte hinanden.

En saadan Nat i Deligencen paa Roskilde Landevej var en ren Lidelse for en lille enlig Fyr som mig; men Bevidstheden om, at hver halve Time, der gik, bragte mig nærmere hjem, holdt Modet oppe. Endelig Kl. ca. 10 næste Formiddag tudede Kusken i Hornet, Deligencen holdt ved Posthuset i Kalundborg, og med højt bankende Hjerter saa jeg Far staa paa Fortovet for at tage imod mig.

Rejsen hjem i Sommerferien gik for sig paa en ganske anden fornøjelig Maade. Fættrene og Ludvig Zinck*) var altid her ude i Sommerferien, og Søren Gotfred mødte da i Roskilde med de to tykke Brune — „Lise“ og „Lotte“ — for den 3-stolede Ferievogn og afhentede os og vor Bagage paa Banegaarden. Sjældent er vist et lykkeligere, gladere og forventningsfuldere Selskab kørt ad Kalundborg til; vi var jo ogsaa alle den Gang pur unge, og vi kørte bort fra al Tvang og Alvor, ud til den herlige lange Sommerferie med alle dens Muligheder og tillokkende Glæder. Vi bedede altid i „Dammen“, hvor vi fortærede umaadelige Masser Tykmælk og haardkogte Æg; i Faurbo Kro drak vi Mælk eller Kaffe, saa vi kom ikke fastende til Kalundborg. Hele Vejen fra Roskilde sang vi eller røg Tobak, en Idræt, som var strengt forbudt i Onkels Hus i København, men som netop derfor

*) Ludvig Zinck, Cand. theol., Arkæolog.

nu, da vi var slupne ud i den frie Natur, fri for alle Baand, dreves med en saa meget større Ihærdighed. Fætter Peter, der allerede var Student ligesom Zinck og saaledes ældre end os andre, var derfor ogsaa hjemme i København nødt til ved given Lejlighed at optræde med Myndighed overfor os, naar vi gik udenfor Reglementet og overtraadte Hustugtens Forskrifter; nu i Ferien var han derimod Kammerat med os, den gladeste og gemytligste af os alle og den, der som oftest gav Tonen an ved alle vore Bedrifter; ikke mindst derfor var det, vi holdt saa meget af ham.

Naar Søren Gotfred saa om Aftenen svingede ind ad Porten her hjemme, stod Far og Mor med glade, smilende Ansigter og bød os velkommen; de gamle Karle og Piger i Gaarden nikkede fornøjet til os. Og saa mærkede jeg rigtig, at jeg var en ægte Kalundborg-Dreng, der var kommet hjem igen. Efter at have faaet en solid Aftensmad maatte vi absolut et Svip omkring i Stalde, Kældere, Brænderi, Loftet osv. for at forvise os om, at alt var, som da vi sidst forlod det; en lille Passiar skulde vi jo ogsaa have med hver af Folkene, og først naar denne foreløbige Inspicering var tilendebragt, kunde der tænkes paa at komme i Seng.

Vore Beskæftigelser i Sommerferien var mangeartede; men den største Del af Dagen tilbragte vi paa Gisseløre, dels i Vandet, dels paa Landjorden, men i begge Tilfælde splitternøgne, hvilket dog ikke kunde vække Forargelse, da man den Gang ikke mødte en Kat, endsige et Menneske derude. Vi løb Væddeløb, spillede Kav, kastede med Discus (en flad Strandsten) og slog Smut, alle Øvelser, hvori vi tilsidst opnaaede stor Færdighed. Brændte

Solen under disse timelange Øvelser for stærkt paa det nøgne Skind, gik vi blot ud og tog en Dukkert; men disse idelige bratte Overgange fra Vand til Luft bevirkede, at vi paa hele Kroppen saa ud som kogte Krebs og led af en permanent Sviden i Huden; men det generede ikke synderligt, det var jo noget, som nu en Gang hørte med til Sommerferiefornemmelserne, og som ikke kunde være anderledes.

Fiskeri paa Fjorden var ogsaa en yndet Sport. Vi roede ud paa fastende Hjerte Kl. 3 om Morgenen, medhavende en Pose med nye Kartoffler, en Kasserolle, Stegepande og en vældig Klump Smør, og naar vi saa havde fanget et tilstrækkeligt Antal Hvillinger, Smaatorsk og Flynder, gjorde vi Landgang paa Asnæs. Her tændte vi Baal, kogte Kartofflerne og stegte Fisken. Jeg har aldrig senere smagt saa delikate Fisk; men maaaske kommer det af, at vi den Gang var fastende og skrupsultne, og nægtes kan det heller ikke, at vi brugte en urimelig Mængde Smør: enhver, endog særlig flot anlagt, Husmoder nu til Dags vilde vist betænke sig paa at bruge en Trediedel Margarine imod det Kvantum af veritabelt Smør, vi anvendte til Stegningen. Vi fangede ogsaa oppe paa Møllebakken grønne Firben og Snoge, som blev anbragt i Kasketten og sat paa Hovedet, saa de ikke kunde løbe væk; men det fandt Mor og Jomfru Herbst var noget Griseri; vi syntes, det var umaadelig praktisk.

Onkel Troels og Tante Sophie var ogsaa for det meste herude i Sommerferien, saa vi var mange samlede. Far og Mor førte et stort og gæstfrit Hus; her kom desuden mange af Slægt og Venner fra Byen og Omegnen, saa i Sommerferien var Mor altid belavet

paa at modtage et ubegrænset Antal Gæster. Jeg tænker saa ofte paa, hvor himmelvid Forskel der er paa den Tid og nu; alt er forandret; hele Idyllen er væk. I hine Tider laa vi saa rart af Vejen her i Kalundborg; vi var endnu ikke „opdagede“, og vi førte en rolig, tilbagetrukken Tilværelse, havde nok i, hvad der passerede i vore egne smaa Omgivelser; vi levede under patriarkalske Forhold og berørtes kun lidt af, hvad der bevægede den øvrige store Verden. Naar Slægt og Venner kom her med de store Kufferter og Vadsække, da glædede vi os; thi vi vidste, at den lange besværlige Rejse ikke var gjort for en Dags Tid; havde vi dem først herude, slog de sig til Ro en 14 Dages Tid eller mere. Det var det hyggelige ved Besøgene langvejs fra; man havde Tiden for sig, kunde efterhaanden faa meddelt hinanden sine Tanker og Oplevelser; man kunde arrangere snart det ene, snart det andet til fælles Fornøjelse uden at risikere, at Gæsterne pludselig forsvandt og spolerede hele Arrangementet.

I Kolera-Sommeren 1853 boede vi, som sædvanligt, paa Bakkehuset. Kort før Epidemiens Udbrud blev jeg, som en anden Job, slagen med Bylder paa Ryggen og Benene og maatte ligge en 14 Dages Tid, inden jeg kom mig igen. Jeg har senere tænkt, at det maaske var denne Udrensning, der friede mig fra Koleraen, der ogsaa viste sig paa Bakkehuset og bortrev en ung Pige, der boede ved Siden af os. Skolerne lukkedes kort før Sommerferien, og alle, der kunde, forlod Byen og drog ud paa Landet. Her hjemme i Kalundborg var Besøget den Sommer meget stort, og hvert Rum her i Gaarden, der kunde benyttes, var fuldt belagt. Vi var saaledes en Mængde Mennesker samlede, og da det

i det hele var livlige Folk, gik Tiden fornøjeligt nok for os, og ingen tænkte synderlig paa Koleraen. Saa en Morgenstund slog det som en Bombe ned i Byen: „Borgmesteren er pludselig død i Nat af Kolera.“ Og meget rigtigt, Borgmester Quistgaard, som boede lige overfor os, var virkelig død af Kolera; mærkverdigt nok, det eneste Koleratilfælde, der forekom her i Byen. Det pludselige Dødsfald vakte naturligvis stor Bestyrtelse overalt, men da der var gaaet nogle Dage, og ingen flere Tilfælde viste sig, faldt Sindene snart til Ro igen. Det eneste, der endnu her i Byen minder om denne Kolera-Sommer, er et tjæret Træskur oppe paa St. Olai Kirkegaard, der var bestemt til Kolera-Lig, men som aldrig blev brugt og nu anvendes til Materialskur.

*

Efter 6 Aars Ophold i København kom jeg her hjem, udrustet med ret hæderlige Skolekundskaber, Meningen var, at jeg, som var bestemt for Handelen, skulde deltage i alt muligt Forretningen vedrørende for derved lidt efter lidt at sætte mig ind i og faa Interesse for Sagerne. Dette var absolut et uheldigt Arrangement; jeg havde i Virkeligheden den Gang ikke Spor af Lyst til Handelsvirksomheden. I Grunden havde jeg i de Aar mest Lyst til alt andet end netop det, jeg var bestemt til; jeg var et Friluftsmenneske og kunde kun daarligt finde mig i regelmæssigt og bundet Arbejde inden Døre.

Min største Lyst var at gaa paa Jagt; men dette maatte jeg for en Tid opgive, da jeg var saa uheldig i 18—19-Aars Alderen at skyde 3 Fingre af min højre Haand paa en Andejagt her i Fjorden. En anden Idræt, som ogsaa interesserede mig i høj

Grad, var sammen med Zinck at udgrave Kæmpehøje. Denne Sport, som vi til at begynde med drev for Fornøjelsens Skyld, udviklede sig efterhaanden for Zincks Vedkommende til et alvorligt Studium, der lagde Beslag paa hans bedste Kræfter og gjorde Granskningen af Arkæologi til hans Livsopgave. Vel kunde jeg ikke, da jeg senere fik andet at tænke paa, saaledes som han ganske hellige mig til disse Undersøgelser; men jeg bevarede Interessen gennem Tiderne, og i ca. 40 Aar, lige til hans Død, gravede vi ufortrødent hver Sommerferie, og mange er de Oldsager fra Sten- og Bronzealderen, vi har bragt for Dagens Lys her paa Egnen. 30 Aar efter, at vi havde foretaget vor første Udgravning, holdt vi Jubilæum hjemme hos Zinck i København, ved hvilken Lejlighed jeg som hans højre Haand var indbudt sammen med lutter Arkæologer som Japetus Stenstrup, Henry Petersen, Sophus Müller, Captn. Madsen, Herbst, Magnus Petersen o. fl. Alle beundrede hans fortrinlige og omfangsrige Samling. Navnlig Lerkarrene fra Stenalderen vakte udelt Begejstring; men det var ogsaa vor Specialitet at sætte alle de gamle Skaar sammen, saa man kunde se Formen og Størrelsen, noget, man den Gang ikke kendte til paa Museet eller i alt Fald ikke ansaa for Umagen værd. Efter Zincks Død overgik hans værdifulde Samling til Museet.

Imidlertid gik Tiden, og da jeg var 20 Aar gammel, forlovede jeg mig; det var i Begyndelsen af 1860. Far og Mor havde ikke noget videre at bemærke til det, men fandt dog, at jeg var lovlig ung, og det toges derfor under Overvejelse, om ikke den unge Kærlighed kunde have godt af at luttres ved et Par Maaneders Adskillelse, og jeg kunde jo

kun have Gavn af at se mig lidt om i Verden. Jeg havde ogsaa selv Lyst til at komme ud, og Mandag Middag den 23. April 1860 drog jeg da afsted med „Fingal“. Det stod imidlertid skrevet i Skæbnens Bog, at jeg ikke skulde komme saa snart hjem igen som planlagt; der gik $1\frac{1}{2}$ Aar hen, inden jeg atter gensaa Kalundborg.

Paa denne Rejse kom jeg langt omkring og besøgte foruden England ogsaa Rusland, Port Elisabeth og Port Natal i Syd-Afrika, St. Helena og Brasilien. Jeg førte nøjagtig Dagbog paa hele Rejsen; men det bliver for vidtløftigt her at give en Beskrivelse af, hvad jeg saa og oplevede.

Efter min Hjemkomst tog jeg med Lyst og Alvor fat paa Forretningen, som nu interesserede mig, navnlig Korn- og Tømmerforretningen. I Kornsåsonen havde jeg fuldt op at tage Vare, medens jeg i Sommer-tiden havde megen Frihed, som jeg benyttede til at tilfredsstille min Lyst til at fuske i forskellige Videnskaber, særlig Arkæologi og Ornithologi, som jeg iøvrigt havde dyrket, lige siden jeg var Dreng. „At samle“ var noget, der altid optog mig; men hvad jeg samlede, beholdt jeg aldrig selv, men overlod det gladelig til Museer og andre Samlere. Jeg kom da ogsaa i Tidens Løb i Berøring med mange af Landets Videnskabsmænd, hvilket ofte var mig til stor Fornøjelse. Personlig har jeg desværre ikke kendt gamle Thomsen, Stifteren af Museet; men jeg har endnu fra ham liggende et Brev, hvori han takker for en Samling Vaaben og Redskaber, som jeg hjembragte fra Syd-Afrika og forærede til etnografisk Museum.

Paa Sandbankerne ved Algoa Bay havde jeg samlet en Mængde forskellige Græshopper, deraf

nogle saa store, at jeg havde maattet tage Indmaden ud af dem og udstoppe dem med Bomuld. Denne Samling sendte jeg efter min Hjemkomst ind til Fætter Troels og bad ham gaa op paa Zoologisk Museum og forespørge, om de vilde have dem dér. Troels stillede ogsaa med Kassen under Armen hos Professor Schytte og aflagde den Besked, han havde faaet; men Professoren, som forstod det saaledes, at det var noget, Troels vilde sælge, afbrød ham med de Ord: „Vi har ikke Tid til at se paa alt det, som den ene og den anden kommer rendende med, vi har andet at bestille.“ Troels blev selvfølgelig gnaven og forsikrede, at Professoren saa udmærket godt kunde blive fri; men han fandt dog, at naar hans Fætter havde tænkt paa Museet og vilde gøre dette en Foræring, saa var det ikke mere end simpel Høflighed, at man i det mindste saa, hvad det var, der tilbødes. Tilbudet var dog Tak værd. Professoren, som aabenbart følte det rigtige i denne Bemærkning, blev da lidt blidere stemt og erklærede sig villig til at se paa Sagerne. Aldrig saa snart havde han lukket Kassen op, før hans Ansigt undergik en fuldstændig Forandring; det fortrædelige Udtryk var som bortblæst og afløst af et straalende Smil; han gned sig velbehagelig i Hænderne og udbrød med formelig Begejstring: „Fortræffeligt! fortræffeligt! Men det maa jo have været en ældre Videnskabsmand, der har kunnet samle alt dette.“ Han kunde slet ikke fatte, at denne ældre Videnskabsmand var en ung Fyr paa 20 Aar; men glad var han. Han overøste Troels paa Fætters Vegne med Komplimenter og bad endelig hilse og sige saa mange Tak.

Allerede medens Professor Reinhard levede, var

jeg Museets Tillidsmand her paa Egnen, og dette Samarbejde er senere vedvaret under Professorerne Japetus Stenstrup, Lütken og nu Jungersen. Paa Arkæologiens Omraade var det nærmest Japetus Stenstrup og Worsaae, jeg kom i Berøring med. Begge satte megen Pris paa Zinck og var levende interesserede i vore Udgravninger. Gamle Stenstrup stod vi særlig i livlig Forbindelse med og sendte ham altid de Dyreben og Knogler, som vi fandt ved Udgravningerne, og som han da som Zoolog nærmere bestemte. Menneskebenene derimod undersøgte af min Fætter, Professor *Chiewitz*, som ogsaa var meget interesseret og jævnlig deltog i vore Udgravninger, og som bl. a. af de fundne Skeletdeles Udseende konstaterede, at adskillige af vore gamle Forfædre havde været plaget af Gigt i en ganske utrolig Grad. Vi fandt saaledes ikke saa ganske faa hele Rygsøjler, der endnu efter 3—4000 Aars Forløb var fuldstændig stive og ubøjelige, idet de enkelte Hvirvler var ligesom sammenloddede ved kalkagtige Gigtanføjlinger. Eller vi fandt Armknogler, der var fuldstændig smeltede sammen i Albueleddet, saa vedkommende Forfader aldeles ikke har kunnet bøje Armen.

Det morede os meget, naar Stenstrup selv var med; han mødte altid med bestemte, forudfattede Meninger, som han forfægtede til det yderste; han gav sig grumme nødig, selv om vi ogsaa af de tilstedeværende Forhold kunde bevise ham, at hans Opfattelse ikke passede. Naar han saa endelig til sidst blev nødt til at give os Ret, gjorde han det kun med det Forbehold, at det kunde dog maaske alligevel godt være, at hans Mening var den rigtige. Jeg har i det hele taget haft megen Tilfredsstillelse

af mit mangeaarige Samarbejde med forskellige Museer, og det var mig derfor en stor Glæde paa min 70-aarige Fødselsdag at modtage en anerkennende Hilsen saavel fra Zoologisk som Nationalmuseet.

*

Ivrig Jæger, som jeg var, undlod jeg selvfølgelig ikke at melde mig ind i det borgerlige *Fugleskydningsselskab* her. Selskabet var af gammel Oprindelse, men det var i Aarenes Løb sygnet hen; Medlemmerne havde enten forladt Byen eller meldt sig ud, saa det eksisterede i Virkeligheden kun af Navn. Jeg lagde mig da i Selen for at faa det bragt paa Fode igen, og det lykkedes over al Forventning. Snart sagt den hele By meldte sig villig; de gamle Muskedonnere kom frem fra Lofter og Pulterkammere, hvor de havde staaet gemt og glemt i aarevis, og vi havde da i flere Aar nogle meget fornøjelige Dage paa Gisseløre, hvor den aarlige Fugleskydning afholdtes, sædvanligvis omkring St. Hansdag. Saa længe jeg var i Bestyrelsen, overholdt vi nøje Traditionerne fra Fædrenes Tid. Skytterne samledes om Morgenen paa Torvet og marcherede med fuld Musik for at afhente Fuglekongen fra det foregaaende Aar. Med denne i Spidsen samt en Mand, der bar Gevinsterne paa en Præsenterbakke, drog Toget gennem Byen ud til Festpladsen, ivrigt tilnykket af glade Medborgere og Medborgerinder, der overalt kom frem i Vinduer og Døre. Ankommen ud paa Gisseløre marcheredes med fuld Musik omkring Fuglestangen under dundrende Salut fra Batteriet „Glisman“ og ustandselig Jubel fra Gadedrengene. Nummertrækningen foretoges, Skydningen begyndte

og fortsatte et Par Timerstid indtil Frokost. Denne indtoges i et stort Telt; det var altid gode Sager fra Byens bedste Hotel, der serveredes, og da Snapse ogsaa var til Stede i rigelig Mængde og stærkt efterspurgte, varede det ikke længe, før Humøret var sat adskillige Grader op. Det kunde endog hænde, at en og anden paa denne tidlige Formiddagstime fik en saa alvorlig Blessure, at han maatte efterlades i Teltet og først dukkede frem igen langt hen paa Eftermiddagen.

Jeg husker en Gang, vi havde genoptaget Skydningen efter Frokost, at en Gevinst efter et afgivet Skud hængte saa løs, at den absolut maatte falde ved næste Skud. Listeføreren raabte med høj Røst: „Næste Skytte, Nr. 38, frem!“ Intet Svar, og ingen viser sig. Raabet gentages med samme Resultat. Saa raabes der af alle i Munden paa hverandre: „Hvem har Nr. 38?“, og paa Listeførerens Svar: „Det er Konsulen“, lyder det fra alle Sider: „Frem med Konsulen — hvor er han? Han var her til Frokost, frem med ham, han skal skyde, men lad det gaa lidt gelik.“ Saa viser Værtens smilende Ansigt sig i Teltaabningen; han erklærer, at Konsulen befinder sig under hans Varetægt inde i Teltet, og da han just lige for Tiden er beskæftiget med at tage sig et lille Blund, henstilles til Dommeren, om ikke en af de andre Herrer kunde skyde for ham. Dommeren, en gemytlig, gammel Borger, protesterer; det kan der ikke være Tale om, Konsulen skal Pinedød, selv skyde. Et Par haandfaste Klubvenner gaar da ind i Teltet, purrer Delinkventen ud, stiver ham af, hver fra sin Side, og fører ham under almindelig gemytlig Deltagelse og opmuntrende Tilraab hen til Skydestolen, hvori han lempelig ned-

lades. En Riffel lægges paa Anlægspælen; Konsulen, som hele Tiden har nikket med det mest smilende Ansigt til de omkringstaaende, er imidlertid blevet instrueret om, hvordan han skal trække den af, og „Bum“, nu gaar den. Om at tage Sigte havde der selvfølgelig ikke været Tale; men Kuglen traf paa Jernstangen, 4—5 Alen nedenunder Fuglen, hvorved denne kom til at ryste saa stærkt, at Gevinsten faldt ned. Endeløs Jubel og Kanontorden fra „Glisman“. Konsulen førtes atter i Triumf ind i Teltet for at fortsætte det afbrudte Blund. Han var ved sin Skyden blevet en Ragoutske rigere, og det ligesom Jeppe „ganske uforskyldt“.

Naar Fuglen, i Reglen hen ad Aften, var skudt ned, og man havde faaet vasket det værste Krudt-slam af Ansigt og Hænder, samledes man i Teltet til det store Gilde. Her indfandt sig saa godt som alle Selskabets mandlige Medlemmer; man spiste og navnlig drak med god Vilje, saa alle Skranker snart var sprængte og Komersen i Gang over det hele. Slag i Slag fulgte Talerne paa hverandre, og jo højere Stemningen steg, desto mere sindssvagt var det, der blev udtalt; men jo galere, jo bedre — man var kommet ud for at more sig, og man morede sig.

Man kunde ogsaa more sig, naar man da ikke var en Stivstikker, men havde Sans for rigtig ægte, lidt grovkornet, gammeldags Gemytlighed, og jeg regner absolut disse Fugleskydnings-Gilder for de fornøjeligste, jeg har deltaget i her i Byen, langt at foretrække for de kedelige Klubsammenkomster, hvor man kendte hinanden ud og ind og aldrig kunde finde paa andet end at spille Kort. Paa Gisseløre derimod var man sammen med saa godt som hele

Byen: Haandværkere, Købmænd, Embedsmænd og Landmænd, kort sagt Folk i alle mulige Livsstillinger, som man vel kendte af Navn og Udseende, men som man ellers aldrig talte med. Kun ved denne Lejlighed kom man hinanden nærmere paa Livet; man tilraabte og tiltrak hinanden som gamle Venner og mangeaarige bekendte og opdagede hos mange af disse Folk et saa sprudlende Lune og et saa uimodstaaelig godt Humør, at man maatte være en ren Dødbider, om man ikke blev revet med. Naar saa den nye Fuglekonge mødte op med de traditionelle Flasker Champagne, var alle Dæmninger sprængte, Lystigheden tog større og større Fart, og medens Murermester Jørgensen med det frejdige, evigglade Ansigt ved den ene Bordende holdt en begejstret Tale for Kvinden, istemte Bager Fangel ved den anden Bordende med høj Røst „Joachim udi Babylon“, alt imens „Glisman“ dundrede løs med Kanonerne, ikke 3 Alen fra Teltvæggen, saa det raslede mellem Glas og Flasker.

Før Solen begyndte at lyse op paa Tømmerup Banker, var der ingen, der tænkte paa at gaa hjem; men naar man saa endelig besluttede sig til det, tog man hinanden under Armen, hvad nok kunde tiltrænges, og med Musikken i Spidsen drog det glade Tog henad Landevejen, gennem den slumrende By, og afleverede den nye Fuglekonge paa hans Bopæl, undertiden i en alt andet end kongelig Forfatning.

At være Fuglekonge var jo som Regel kun en Ære, som ikke kastede noget af sig, dog har jeg set, at det ogsaa kunde medføre Fordele. En Brygger, som var bekendt for sit ualmindelig tynde Øl, blev et Aar Fuglekonge. Dagen efter sin Tronbestigelse lod han Trommeslageren gaa igennem

Byen og efter en Hvirvel paa Trommen udraabe: „I Dag bekommes Øl fra „Kongens Bryghus.“ Det slog udmærket an, inden Aften var han af med alt sit Sprøjt.

*

Da Bygforretningen paa England efterhaanden antog større og større Dimensioner, blev det almindeligt, at Fars gamle Forbindelse, H. Puggaard & Co., som havde købt flere af Flaadens udrangerede Fregatter og Korvetter, som „Havfruen“, „Tordenskjold“, „Freia“, „Rotha“, „Najaden“ og „Saga“, sendte disse Skibe hertil for at indlade Byg til Hull. Den Gang var der kun 12 Fod Vand i Havnen, saa disse dybt-gaaende Skibe ikke kunde lægge til ved Bolværket, men maatte ankre op ude paa Rheden. Det var derfor en besværlig og langsom Historie at faa Ladingen om Bord, hvilket udførtes ved Fiskerbaade, som hver indtog 10 Tønder ad Gangen, og derfor fik en Betaling af 4 Skilling pr. Tønde. Der anvendtes en Masse Baade, og der var saaledes et usædvanligt Liv i Havnen ved disse Afskibninger, der altid imødesaas med Glæde af Fiskerbefolkningen, som derved havde en god Fortjeneste.

I de Tider var det almindelig Skik, at de ganske unge Sekond-Løjtnanter i Marinen søgte Orlov et Par Aars Tid for at gaa i Koffardifart som Styr-mænd, og Puggaards Skibe, som hovedsagelig gik i Langfart, var særlig søgte af disse unge Mennesker. Naar derfor de gamle Fregatter kom her, var der som Regel en eller anden ung Løjtnant om Bord, og da Opholdet her under ugunstige Vinterforhold kunde strække sig over Uger, faldt det ganske af sig selv, at disse unge Mennesker hyppigt kom i Land som Gæster hos os, og da de og jeg var om-

trent jævnaldrende, sluttede vi os let til hinanden, og jeg fik da Lejlighed til at gøre Bekendtskab med adskillige, som jeg dog senere aldrig har truffet paa; nogle er døde, andre nu Kommandører og Admiraler. Den, jeg den Gang sluttede mig mest til og ogsaa senere hen i Livet har truffet en enkelt Gang, er den nu afgaaede Vice-Admiral Uldahl; han var her den Gang i 6 Uger, og vi delte Værelse sammen, naar han ofte 3—4 Dage ad Gangen var i Land.

*

I Begyndelsen af Treserne forøgedes Sommerferiegæsternes Antal med *Otto Zinck* (Skuespilleren), som kom herud med Broderen *Ludvig*. O. Zinck var en meget fornøjelig Gæst, altid i godt Humør, fuld af Brandere og Vitser og altid med til al Slags Sport. Navnlige om Aftenen var her Liv og Lystighed, naar Mor mødte op med en stor Bolle Æggepunsch; saa kunde Far, Onkel Troels og Zinck overbyde hinanden med gamle Rundsange og Viser, saa det ofte trak langt ud paa Natten, inden der blev Ro i Huset. Otto Zinck havde for Resten den tvivlsomme Fortjeneste at være den første, der indførte en „Salonbøsse“ her i Byen, et Apparat, som den Gang var ukendt her, men som snart blev en Ødelæggelse for Tagruderne og en Forbandelse for alle Husejere. Vi havde ellers megen Fornøjelse af denne første Salonbøsse. Alle skulde jo prøve den, og vi fik snart indrettet en permanent Skydebane oppe i Baggaarden. Far, som ellers ikke interessede sig for den Sport, skulde da ogsaa prøve den. Han var imidlertid saa lubesindig at skyde paa en stor Kobberfløj, som var anbragt paa Magasinet, og han opnaaede ogsaa at skyde en Bule i den. Dette Eksempel var just ikke saa heldigt; thi fra den Dag

skød vi allesammen efter Fløjen, som tilsidst kun bestod af Buler og Huller. Aarene gik, Fløjen stod fremdeles paa sin Plads, indtil Stangen, vel 30—35 Aar efter, rustede over, saa den maatte tages ned. Da jeg fik fat i Kobberpladen og paa nært Hold rigtig saa det Utal af Kuglemærker, der fandtes paa den, kom jeg til at tænke paa Otto Zinck og sendte ham Pladen, ledsaget af en Skrivelse, hvori jeg gjorde ham ansvarlig for al den Molest, Salonbøsserne havde foraarsaget her i Byen, siden han havde indført denne Plage her. Dette morede Zinck meget, og han hængte straks Pladen op i sin Stue „zum Andenken“.

*

Som alle andre Købstæder havde Kalundborg selvfølgelig ogsaa sin *Borgervæbning*, som dog senere hen i Tiden omdannedes til et Politikorps, men som nu forlængst er ophævet. Den rigtig gamle Borgervæbning stod endnu i fuldt Flor i Slutningen af Halvtredserne og Begyndelsen af Treserne, og denne Krigsmagt var ikke det mindst seværdige, vi havde at byde paa her i Byen. Naar Korpsets Saga skal skrives, da er det absolut nødvendigt at begynde med Kaptejnen, da denne var saa uopløselig knyttet til Korpset, at det er aldeles umuligt at tænke sig den ene uden det andet. Altsaa, Kaptejnen var af borgerlig Haandtering Købmand, oven i Købet en dygtig Købmand og en flink, omgængelig og hjælpsom Mand; men saa snart han kom i Hærklæderne, var han som bidt af „en gal Militær“ og optraadte som saadan med en uhyre Majestæt og Værdighed. Kaptejnen havde dertil et varmt Hjerte for sine undergivne og tillige en rodfæstet Følelse af sit ansvarsfulde Kald. Hans personlige Fremtræden

var imponerende, og naar han ved Manøvrerne viste sig i fuld, ulastelig Uniform med virkelige Generaldistinktioner paa Skuldrene, hilstes han med levende Bifaldsraab fra Gelederne. Han var lille af Vækst, meget korpulent og korthalset, det kuglerunde Hoved var kortklippet, Ansigtet fyldigt og glatraget, Udtrykket paa én Gang velvilligt og determineret, op-højet og nedladende. Et Par smaa Rynker i Panden og en vis fornem Sammentrækning af Øjenbrynene lod ane en slumrende Vulkan under det rolige Ydre, og ve den, over hvem Krateret udspyede sin Lavastrøm, trekantet Hat og Glavind — saa har De ham!

Korpset bestod af henved 100 Mand, 1 Kaptejn, 2 Løjtnanter, 3—4 Underofficerer og et Musikkorps. Som Regel var Krigerne velnærede; velvillige, rødmussede Ansigter straaede frem fra Gelederne, der Sommereftermiddage fylkede sig uden for Kaptejns Bopæl i Storgaden. Tykke og tynde, store og smaa, alle strømmer de sammen i et jævnt Luntetrav for at naa Samlingsstedet, sædvanligvis et godt Kvarter eller en halv Time efter den befalede Tid. Styrken formeredes i 3 Geledder under billig Hensyntagen til Uniformeringen. Denne var nemlig altid noget blandet, men udelukkede paa ingen Maade den Orden i Tingene, som er en militær Hovedsætning. I 1. Geled stilledes de rigtig gamle traditionelle Borgere (populært Borkere) med hvide Bukser, rød Livkjole, meget høj, bredpullet Chakot, garneret med uldne Snore og en morderlig „Donnermar“ midt i Panden. „Donnermaren“ var en mindst en halv Alen lang, hvid, rødtoppet Pompon, der i en snæver Vending erstattedes af de i Tørvemoserne voksende „Dunhammer“ (populært „Donnermarer“), og fra

disse stammede Fællesnavnet saavel for de ægte som for de ved Dypning i Mel og Rødsten eftergjorte. I 2. Geled stillede Mænd fra de blandede Distrikter, navnlig saadanne Personer, som, blottede for militær Takt, stillede i rød Kjole og sorte Bukser, eller som udmærkede sig ved kun at være iført enkelte Dele af den reglementerede Uniform. En Mand, der mødte i sine egne Klæder, men med den lovbefaalede Chakot, vilde saaledes absolut blive henvist til 2. Geled. I 3. Geled endelig stillede det saakaldte „Studenterkorps“, Individier, der mødte udelukkende i deres eget (muligvis ogsaa laante) daglige Tøj, og hvis Hovedbedækning varierede mellem laadden Hue, Kasket, høj Hat, Straahat o. s. v. Dette 3. Geled, der bestod af Personer, som ganske manglede Alvor til at opfatte Situationen, blev betragtet som Hærens — *enfants perdus*; de gjorde Officerspersonalet mange Bryderier, og det eneste ensartede, der nogensinde udmærkede dem, var Hovedbedækningen, naar de drog hjem fra en Manøvre: — de mødte da alle uvægerlig med „Blyhat“.

Bevæbningen for alle tre Geledder var ens, og de betydelige Uregelmæssigheder, som Omstændighederne medførte, blev ikke ændrede. Hver Mand havde et Gevær, i Reglen med Flintelaas; undertiden manglede denne Luksusgenstand ganske, medens man ogsaa kunde se hæderlige Bestræbelser for at erstatte denne med en Hængelaas. I det sorte Bandler hængte „Citrontasken“ (opkaldt efter dens praktiske Anvendelse) af Størrelse som et almindeligt Skoletornister, og ved Siden af denne anbragtes Sabelen, af højst forskellig Størrelse og Model. Bajonetskede havde de alle, men Bajonetten glemtes sædvanligvis hjemme. Hveranden Mand i det mindste

havde Hund med. — Efter at Fanen er afhentet i Kaptejnens Kontor, hvor den har sin Plads ved Siden af hans Bomuldsparaply, føres Korpset gennem Gaden af yngste Løjtnant og gør Holdt udenfor „Postgaarden“, hvortil Kaptejnen alt har begivet sig, for at „conferere“ med ældste Løjtnant, Værten. Her indtager Chefen nemlig efter nedarvet Skik en Hjertestyrkning, medens Mandskabet i mere eller mindre opløste Rækker spreder sig over hele Gaden. Efter Udløbet af et ganske bestemt Tidsrum viser Kaptejnen sig i Døren, tørrer sig om Munden med det hvide Lommetørklæde, trækker de hvide Handsker paa, idet han samtidig mønstrer de opløste Skarer med et Blik, der forholdsvis lynsnart bringer dem paa Geled igen. Han lægger den behandskede Haand paa Sværdgrebet, gør et Par raske, spændstige Skridt hen ad Fortovet, stadig med Haanden paa Hjaltet, hvorved han kommer til halvvejs at vende Ryggen mod Kompagniet. — Klingen lyner af Balgen, og med tordnende Røst lyder Kommandoordet: „Bataillon, r—r—r—ret!“ Rækkerne slutter sig sammen, Krigshundene sparkes ud af Gelederne, og atter tordner Kommandoen: „Ge—vær i Hvil! — Til Højre med Sektioner bry—y—d aff! — Mar—r—r—ch!“ Og af Sted gaar det med Musiken i Spidsen hen forbi Apotheket, hvor den glade Apotheker smækker Vinduerne op og hamrer paa to Messingbækkener, istemmende: „Radating! Radatingtingting“, medens hans gode Ven og Klubkammerat Løjtnanten lønner hans Bestræbelser ved at tage Chakoen af og nikke anerkendende til ham. Den store Tromme buldrer, Bækkenerne skingrer, Piberne hyler, Basunerne hvæser, og ustandseligt gaar det videre hen over de smaa, toppede Brosten, hoppende og snublende,

springende og dansende, ikke Spor af Takt, medens Studenterkorpset, der danner Arieregarden, indlader sig i smaa private Fejder med Hundene og Gadedrengene, der som en Flok hungrige Hyæner følger Hæren med Hyl og Piben i Fingrene. Det var mig altid en stor Fornøjelse at være paa Gisseløre, naar der afholdtes Manøvrer, og jeg forsømte sjælden Lejligheden til at være til Stede derude, naar Korpset med fuld Musik marcherede op paa Øvelsespladsen. Kaptejnen holdt ikke af at marchere med Korpset fra Byen, men foretrak at vise sig senere paa Øvelsespladsen i et eller andet privat arrangeret Optog, der altid sikrede ham en begejstret Modtagelse, naar først Mandskabet havde haft Lejlighed til at indtage de dertil fornødne Snapse. Det var i Reglen 2. Løjtnant, der førte Korpset ud paa Gisseløre, og ved Manøvrerne forefaldt mange pudsigelige Scener, som jeg selv personlig har set, og hvoraf jeg skal fremdrage nogle enkelte.

Ankomsten til Gisseløre gør Skaren Holdt, Fanen afleveres i Marketender-Teltet, Geværerne sættes i Pyramider, og man belaver sig paa med et længere Hvil at indlede Dagens Manøvre. Hvilten bliver dog kun kort — Kaptejnen kommer! Med mægtig Røst kalder han sine trofaste til Kamp — et fjendtligt Kavallerichok truer! I en Haandevending er der dannet Karré med Kaptejnen i Midten, og paa Kommandoen: „A—a—an! Fyr!“ falder samtlige Gadedrenge paa Ryggen, smækker Trætøflerne i Vejret, holder sig paa Hoved, Mave og Ben og brøler: „Aa! Aa! Av! Av!“ — Frivilligt markerer de Fjenden og gør det lige saa ihærdigt, som de morer sig kongeligt. Kaptejnen rynker Brynene og skælder Drengene ud. Manøvreren fortsættes. Legionerne bevæger

sig ustandselig fremad og nærmer sig tvende Matroser, som ligger i Græsset og betragter Slagets Gang. Ingen af disse Amfibier gør Mine til at flytte sig; Mandskabet, som fatter Øjeblikkets Alvor, men tillige dets Vigtighed for Disciplinen, gaar paa med roligt Mod. Kolonnen bruser hen over de to ulykkelige, — aandeløs Spænding. Man venter at se to sønderknuste, uformelige Lig. Da dukker pludselig de to Søgutter frem i bedste Velgaaende, holdende imellem sig Trommeslageren, som de har fanget ved at tage ham i Benene. En heftig Kamp udvikler sig; det ender med, at Trommeslageren bruger sine Trommestikker saa vel, at han med Bravour slaar sig igennem og atter optages af Kolonnen, medens Matroserne slutter sig til en Mand af Studenterkorpset, der med Nakken støttet imod et Muldvarpeskud er efterladt paa Valen. Denne Synder var vist ud af Geledet formedelst Livsfarlighed, da han to Gange under Fremrykningen havde gennemboret sin Formands Hattepul med Bajonetten.

Ved en anden Lejlighed, d. 25. Juli, afholdes stor Manøvre i Dagens Anledning. Korpset er samlet paa Gisseløre, og mindre Evolutioner foretages forinden Kaptejnens Ankomst. Da røres pludselig Trommen, og Hornene gjalder — Chefen er i Sigte! Ud fra Havnen glider sagte en almindelig Fiskerbaad, roet af et Par gamle, vejrbitte Fiskere i deres sædvanlige gamle Hverdagstøj; men fra Agterstavnen slæber et mægtigt Dannebrogssflag med Fligene i Vandet, og under det sidder Kaptejnen, prydet som sædvanligt med Generaldistinktionerne og den trekantede, hvis vajende Fjerbusk tumler sig for de lette Zefyrer. I Forstavnen sidder den forsultne Adjutant, holdende mellem Knæene en mægtig

Punchedunk. Paa den lave Strand kan Baaden ikke flyde ind; Chefen maa ikke blive vaad paa de velblankede Støvler, derfor to Mand frem af Geledet; han bæres i Land i Guldstol. Musiken intonerer „Vel mødt igen, Kong Frederik, ved Hæren“. En Mand af Studenterkorpset bjerger Dunken. Adjutanten maa klare sig selv. Vel arriveret i Land pudser Kaptejnen lidt paa Uniformen, træder med spændstige Skridt frem for Fronten, slaar ud med den hvidbehandskede Haand og taler: „Kammerater! Isted-Solen skinner over jer; kom i Hu de faldne Helte derovre. Og naar Fødelandet atter kalder, da gør jeres Pligt, og, om det er nødvendigt, da sæt Liv og Blod ind for Kalundborg. Kalundborg leve!“ Endeløs Jubel, Fanfare fra Musiken, og Løjtnanten træder frem og takker i Korpsets Navn Kaptejnen for de smukke og gribende Ord, som er trængt ind i alle Hjerter.

Henrevet af den patriotiske Stemning, der har grebet alle, befaler Kaptejnen, at Manøvrerne skal indstilles for i Dag; man skal udelukkende ofre sig for Glæden. Punchedunken kommer frem, Gevær og Armatur bortlægges, og man grupperer sig i Græsset. Den ene patriotiske Tale afløser den anden; men først og fremmest er det Chefen, der er Genstand for Massernes Jubel og Demonstrationer. Hans runde Ansigt formelig gnistrer af nedladende Velvilje og Selvfølelse, og da det omsider lakker mod Aften, og han med samt sin Dunk og Adjutant atter begiver sig om Bord paa Flaaden, slaar han til Afsked ud med Haanden og raaber med Stentorrøst (à la Frederik VII.): „Tak, Børn! Tak! Gaa nu rolig hjem — og hils jeres Koner!“

Korpset forbliver endnu et Par Timers Tid paa

Gisseløre. Punchens Aand har mildnet og blødgjort Gemytterne, alle er de Brødre, og da der atter marcheres hjem, støtter den ene Broder broderlig den anden af i de vaklende Gæledder. Men Fanen skal afleveres paa Chefens Bopæl, og hele Korpset bør være med ved denne Handling. Dog, da Byen naas, tyndes Rækkerne, Længsel efter Hjemmet vaagner hos den gode Borger, Synet af hans egen Gadedør frister ham til at knibe ud, og det bliver kun en lille Flok trofaste, der er samlet om Fanen til det sidste.

Endnu et Billede fra Gisseløre:

Kaptejnen ventes, Mandskabet holder Hvil, lejrede om smaa, firkantede Huller i Grønsværet, hvor der koges Kaffe, Punch o. s. v. Saa lyder det pludseligt: „Der har vi ham!“ Og han kommer, men som en ny Aabenbaring; han er til Hest. Sligt havde man endnu aldrig oplevet, end ikke forestillet sig i sine vildeste Fantasier. Man gned Øjnene og stirrede maalløs; jo, det var ikke noget Sansesbedrag, men „ham selv“ lyslevende paa Ryggen af en af de tykke, røde Køreheste, Generalsuniformen, den trekantede og det hele. De korte, tykke Ben naaede kun halvvejs ned paa Siden af Dyret; men, Herregud, de var nu én Gang ikke længere og bidrog desuden i væsentlig Grad til at forhøje Totalindtrykket. Man stimlede sammen om ham. Løjtnanten tolkede i velvalgte Vendinger sin og Mandskabets Tak og Beundring for denne pompøse Fremtræden, der ikke vilde undlade ogsaa at kaste Glans over Korpset, og henstillede til Chefen, om denne ikke maatte finde Anledning til ved denne Lejlighed at nyde et Glas Punch paa Korpsets Velgaaende. Huldsalig smilende rækker Kaptejnen Haanden ud efter den

fristende Drik, tørrer sig om Næsen med Bagen af Haanden og skal lige til at føre Glasset til Munden, da — *Bum*; en menig af Studenterkorpset har listet sig til at brænde et Skud løst Krudt af lige under Halen paa Rosinanten. Dyret stejler, Punchen løber ned af Facaden paa Uniformen, og med Fortvivlensens Kraft klamrer Chefen sig med begge Hænder til Manken. De tililende faar dog hurtigt beroliget Dyret og hjulpet den uheldige Rytter af. Følelse sig atter med fast Grund under Fødderne er Kaptejnen dog straks Karl igen; Ugerningsmanden kaldes frem for Fronten og faar en Røffel, hvorved Krumslutning, Spidsrod og Deportation er det lempeligste, der stilles ham i Udsigt. Siden den Dag viste Kaptejnen sig ikke mere som Kavallerist, men mødte i en nedslaaet Wienervogn.

Foruden at være Chef for Borgervæbningen var Kaptejnen ogsaa Brandmajor og havde som saadan Kommandoen over samtlige Byens Sprøjter. Naar Borgerkorpset stillede for at gøre Vagttjeneste ved Ildebrande, var der det samme Halloj som ved Manøvrerne paa Gisseløre. Ingen brød sig om, hvad Kaptejnen kommanderede, men enhver kom og gik, som han havde Lyst til. Jeg har en Gang ved en Ildebrand ude paa Bjerget set en Borgervagt paa 4 Mand slæbe et Bord og 4 Stole ud af den brændende Bygning, anbringe disse Genstande i en tilstødende Have og ganske gemytlig sætte sig til at spille 56. Ved en anden Ildebrand forsvandt en hel Brandvagt; Kaptejnen rasede og gav sig til sidst til selv at lede efter Desertørerne. Langt om længe fandt han dem i et Værtshus, hvor de, uden at skænke Ildebranden en Tanke, sad og indtog diverse Genstande. Paa hans forbitrede Tilraab: „Hvad S....

sidder I her efter?" fik han det Svar: „Vi slukker, Hr. Kaptejn!“

*

I 1863 overdrog Far mig en Part, han havde, i en her hjemmehørende Skonnert, og da jeg tillige havde nogen Indtægt af et Kaffelager, som Puggaards havde her, og som jeg bestyrede, blev der Udsigt til, at disse nye Indtægter i Forbindelse med den Gage, jeg fik her i Forretningen, vilde sætte mig i Stand til snart at tænke paa Giftermaal trods min unge Alder, 24 Aar. Naturligvis var min Kæreste og jeg glade over disse Udsigter, og vi begyndte saa smaat at sanke til Rede. Ingen af os anede, at der snart skulde komme tunge Tider over Landet, Tider, der nok skulde bidrage til, at vore lyse Forhaabninger ofte fordunkledes og maatte vige for den sørgelige Virkelighed. I November døde Frederik VII., og man havde straks en Følelse af, at der var Uro i Luften, og et Uvejr var i Anmarch; men man haabede dog stadig paa, at det nok vilde drive over. Saa blev Soldaterne indkaldt efter en større Maalestok, Slægtninge og Venner maatte afsted, alle til samme Maal: Dannevirke. Saa forstod man, at det var ramme Alvor. Mine to Svogre Niels^{*)} og Hermann^{**)} blev straks indkaldt og senere mange andre; saaledes Niels Møller^{***)} her fra Forretningen.

Vi gik jo her og ventede i Angst og Spænding paa Efterretninger derovre fra; men de fleste var dog ved godt Mod: Dannevirke var sikkert nok, det

*) N. D. Ostermann, Landmand, Dannebrogsmænd.

***) Hermann Ostermann, Kaptejn. Undertrykte Negeroprøret paa St. Croix 1878.

****) Niels Møller, Sognefoged, Gaardejer i Nyrup.

skulde Fjenden nok løbe Panden imod. Ingen anede, hvor usselt alt var forberedt til at modtage et Angreb.

Saa kom Efterretningen om Affæren ved Bustrup, hvor vor gode Ven Løjtnant H. P. Hjort blev dødelig saaret, og derefter fulgte Begivenhederne Slag i Slag. Den hæderfulde Kamp ved Mysunde forøgede ydermere Troen paa Stillingens Fortræffelighed. Men de, der havde Slægtninge og Venner med ved de Regimenter, som havde været i Ilden, maatte vente mange drøje Dage, inden de hørte, om deres endnu var i Live og uskadte. Svoger Niels kunde heldigvis melde, at han var i Behold. Daglig indløb nu Telegrammer, som blev slaaet op paa den gamle Borgerskole paa Hjørnet af Lindegaden og Skibbrogade; jeg afskrev dem straks og sendte dem til min Kæreste paa Kelleklintegaard (min Morbroder og Svigerfader, Proprietær Simon Ostermanns Ejendom), hvor de naturligvis gik i stadig Ængstelse for Sønerne og Brødrene. Eftersom Begivenhederne paa Krigsskuepladsen skred frem, voksede Telegrammerne saa stærkt, at jeg maatte leje en Dreng, der, saa længe Krigen varede, ikke bestilte andet end lobe de to Mil til og fra Kelleklintegaarden. Min Kæreste opbevarede alle Telegrammerne fra disse bevægede Maaneder; vi har dem liggende endnu og ser dem af og til igennem, skønt Minderne, de fremkalder, er alt andet end lystelige.

Saa kom den store Katastrofe: Dannevirkes Rømning. Det første Telegram slog ned som et Lyn fra en klar Himmel; ingen vilde tro paa det. Men der kom flere Telegrammer, mere udførlige; der omtaltes en heftig Kamp ved Sankelmark, hvor 1. og 11. Regiment skulde have standset Østrigerne og dækket Tilbagetoget; der nævntes Navne paa faldne

og saarede. Men hvor var Resten af disse to Regimenter? Endnu hørte man ikke, at de var passeret Flensborg. Var de maaske blevet helt oprevne og afskaarne ved Sankelmark? Svoger Hermann var Løjtnant ved 1. Regiment. Var han endnu blandt de levende? Endelig hørte man om de første Troppers Ankomst til Dybbølstillingen; flere og flere fulgte efter, og man trak Vejret lettere, da man endelig hørte, at hele Arméen var samlet paa Dybbøl og Als.

Straks, da det rygtedes, at Dannevirke var rømmet, var Sorgen og Overraskelsen saa stor, at man stod forskræmt og maalløs overfor den Kendsgerning, at det umulige, det utænkelige virkelig var sket; men det varede ikke længe, inden Tungerne løsnedes, og det svirrede om én med rasende Udraab som „Forræderi“, „Kæltringestreger“ o. s. v., o. s. v. Kongen overdængedes med hadefulde Skjældsord, og der var navnlig ingen Grænse for de Haansord, der væltedes ud over de Meza. Jeg husker godt, hvor meget alt dette Raseri var mig imod; jeg syntes, at Ulykken var stor nok i Forvejen, man behøvede ikke at gøre den større ved at opflamme hinanden til Had og Vrede; man savnede jo endnu enhver Forudsætning for at kunne danne sig en blot nogenlunde begrundet Mening om det forefaldne, og jeg ønskede kun, at Folk vilde forsøge paa at holde sig i Ro, til man fik noget nærmere at vide om Bevæggrunden til Tilbagetøget. Muligvis udsatte jeg mig for at synes ligegyldig og uden Følelse for den almindelige Sorg og Harme; men jeg kunde nu en Gang ikke være med til at skamskænde saa mange hæderlige Folk, alene fordi Skinnet syntes at være imod dem. Naa, det viste sig jo ogsaa senere, at jeg ikke havde haft saa ganske Uret; gamle Kong

Christian var god nok, og de Meza hviler nu med Hæder i sin Grav.

Det var hovedsagelig Navnene paa de faldne og saarede Officerer, der nævntes i Telegrammerne; for de meniges Vedkommende fik man først Tabs-listerne senere ad anden Vej, og det kunde derfor hænde, at de paarørende i Hjemmet ganske tilfældigt og undertiden paa en alt andet end skaansom Maade blev underrettet om en Søns, Broders eller Kærestes Død. Jeg skal nævne et Eksempel.

Vi havde her en pæn lille Kokkepige, Hansine eller „Sine Kok“, som hun sædvanligvis kaldtes. Hun var forlovet med en Karl, Rasmus, som var Soldat og stod paa Dybbøl. Naturligvis gik hun stadig og ventede paa Brev fra Kæresten, og en Aften, Folkene sad inde i Kølestuen og snakkede om Krigen, fik hun ogsaa Efterretning om ham. Der kom nemlig en fremmed Karl ind i Stuen, og med den Tilfredshed, der føles ved at være den første Overbringer af en Nyhed, braldrede han op i den mest gemyttlige Tone: „Der er kommet Brev derovre fra; de har smadret Rasmus med en Granat — hele Hovedet er a’!“ — Stakkels lille Sine Kok; det var paa en lidt haardhændet og mindre hensynsfuld Maade, hun erfarede Rasmus's Død. Men hun var en sund og naturlig Bondepige; hun hverken besvimede eller tog paa Vej, men satte sig om bag Køllen og græd ganske stille.

Imidlertid gik Tiden sin Gang her hjemme. Forretningen passedes som sædvanlig; men man begyndte dog at blive lidt ængstelig for, at den engelske Kornhandel kunde blive afbrudt, da der gik Rygter om, at der blev sendt østrigske Orlogsskibe til Nordsøen. Far skrev til Puggaards og bad dem

forespørge i Ministeriet, hvorledes dette forholdt sig, og om der var Tale om ogsaa at sende danske Orlogsmænd dertil. Svaret lød paa, at det forholdt sig rigtigt med Østrigerne, og at „Niels Juel“, „Jylland“ og „Hejmdal“ (der førtes af Fars Fætter, Kaptejn-Løjtnant Sigvard Lund) var afgaaet til Nordsøen. Saa oprandt 9. Maj, den eneste virkelige Glædesdag i den ulykkelige Krig. Man modtog Efterretningen om Sejren ved Helgoland med Jubel, og noget af den gamle Stemning fra 48 kom op igen; dog, den holdt sig kun kort — alle de Ulykker, der i de faa Maaneder havde ramt Landet, kom snart i Forgrunden igen.

*

Vi havde hidtil ikke set noget til Krigen her; det vakte derfor stort Røre i Byen, da der pludselig kom Ordre til, at vi skulde forberede os paa en større Indkvartering. Det var *Aarøes Korps*, indbefattende fire Kompagnier, der skulde have Station her for længere Tid. Nu oprandt en travl og bevæget Tid for Byen, da Korpset blev her ca. 1½ Maaned og herfra foretog Strejftog til Nørre- og Sønderjyllands Kyster for at forurolige Fjenden. Til disse Strejftog disponerede Korpset over Dampskibet „Jylland“ og 2 Transportbaade, og desforuden medbragtes nogle Feltkanoner og en Snes Dragoner. Korpset bestod af lutter frivillige, unge Folk i alle mulige Livsstillinger, og desforuden var der en hel Del Svenskere og Normænd.

Hovedkvarteret var her i Gaarden, saa vi levede stadig for aabne Døre baade Nat og Dag; men der var altid en Skildvagt posteret ved Hovedtrappen og i Porten, saa ingen kunde komme ind eller ud uden at bemærkes. Vor Indkvartering var meget betydelig; foruden Chefen, Kaptejn *Aarøe*, havde vi Kom-

pagnikommandørerne *Esmann* og *Frits Holst**), disses Oppassere, en halv Snes Dragoner med Heste, en Del menige Infanterister og Artillerister samt 5 Feltkanoner. Alle disse Mennesker fik fuld Forplejning, og da her jævnlig kom Besøg af andre Officerer, havde Mor og vor Husjomfru Meta Johansen (Søster til Artilleri-Kaptejn Johansen, som faldt ved Dybbøl) nok om Ørerne. Det var heller ikke nogen billig Sag med saa stor og langvarig Indkvartering; thi det fulgte af sig selv, at der ikke var Tale om noget Vederlag. Man var glad til, at man kunde faa Lejlighed til at gøre det lidt godt for Soldaterne. Imellem de menige befandt sig min Skolekammerat fra København *Jonas Collin*. Hans Far, Etatsraad Collin, var en Ungdomsbekendt af Far; senere hen i Livet havde de haft Forretninger sammen vedrørende Grevskabet Lerchenborg; og da vi hørte, at Jonas var med i Korpset og tilmed var bleven syg, fik vi ham opspurgt og udleveret af hans Kvartervært og anbragte ham i det fineste Gæstekammer, hvor han laa og smækkede sig en 8 Dages Tid, hvorefter han leveredes tilbage til Kompagniet, spillevende og velnæret, dog med det Forbehold, at Kompagniet kun fik ham, naar han skulde med ud paa et Strejftog, ellers beholdt vi ham. En Ordning, som han aabenbart befandt sig meget vel ved.

Min Morbroder, Købmand H. C. Ostermann havde blandt andre i Kvarter Forvalter *Niels Juel Simonsen* (den senere Kammersanger). Han havde allerede den Gang en usædvanlig smuk Sangstemme og sang med en god Vilje, saa ofte Damerne opfordrede ham dertil.

*) Forfatteren, Oberst F. Holst.

Vi fik ogsaa en ny Indkvartering af en hel anden Slags. Løjtnant Holst fik en Dag Besøg af sin Frue*), som kom herud fra København for at se til Gemalen, og da hun syntes at befinde sig saare vel herude, foreslog Far, at hun skulde blive her med det samme, hvad hun ogsaa straks var villig til. Hun blev her da en halv Snes Dage, saa vi fik Lejlighed til at lære hende lidt nærmere at kende. Hun var en meget smuk Dame, om end lidt vel junonisk; men trods hendes Fyldighed manglede hun dog ikke en vis Aandsnærværelse og Handlekraft. En Dag skulde der foretages en Ridetur til Lerchenborg, og Fruen vilde gerne med; men hertil behøvedes en Ridekjole. I en Fart blev der anskaffet en Mængde storblomstret Møbelsirts, der i Løbet af forbavsende kort Tid blev rimpet sammen til en pragtfuld Ridedragt; og da Fruen noget efter drog afsted paa en Dragonhest, tog hun sig virkelig aldeles brillant ud.

Jeg vil just ikke paastaa, at Disciplinen i Korpset overholdtes saa overmaade strengt; saa vidt jeg erindrer, afholdtes der kun grumme sjælden Øvelser i al den Tid, Korpset laa her, og Mandskabet drev derfor for det meste omkring og hittede paa alle mulige Narrestreger. Der var et Par Normænd, som selv medbragte Bagladerifler, noget den Gang temmelig nyt, og det var derfor en yndet Sport at skyde til Maals med disse Rifler. At gaa ud paa Gisseløre eller andet afsides Sted for at foretage Skydningen, var der ingen, der gad; det var meget nemmere at skyde inde i Byen, snart efter en Fløj, snart en Flagstang eller Skorsten, og Resultatet blev derfor

*) Skuespillerinden Louise Holst, født Carpenter.

ogsaa, at Riffelkuglerne tilsidst hvinede omkring i Luften over hele Byen. Dette kunde jo være farligt nok og blev ogsaa meldt til Kaptejn Aarøe; men han gjorde ikke noget ved det. Saa en Eftermiddag, vi alle sad og drak Kaffe under et Træ oppe i Haven, kommer en Kugle pibende gennem Træets Krone, saa Kviste og Blade raslede ned; det var dog for alvorligt, Kaptejnen sprang op med det Udraab: „Nej, dette her er virkelig for galt!“, og der blev straks givet Ordre til, at al Skyden i Byen skulde ophøre for Fremtiden. Hos en Enkefrue var nogle svenske Officerer i Kvartér. De fordrev Tiden med at skyde med Revolver efter en Skive, der var anbragt paa en Vognport i Baggaarden. En 14 Dages Tid efter, at Korpset havde forladt Byen, skulde Fruen paa Landet og gav Ordre til at tage Wienervognen frem. Da Porten blev lukket op, viste Vognen sig at være gennemhullet som et Sold af utallige Revolverkugler og saa ramponeret, at den maatte underkastes en Hovedreparation, før den atter blev i brugelig Stand.

Korpsets jævnlige Strejftog til Kysterne af Nørre- og Sønderjylland foruroligede vel nok Fjenden, men det var dog kun sjældent, at der opnaaedes noget synligt Resultat. I Reglen var det kun et eller højst to af Kompagnierne, der ad Gangen sendtes ud paa disse Ekspeditioner med „Jylland“; gennem Spioner var man paa Forhaand underrettet om, hvor der med nogen Udsigt til Held kunde gøres Landgang og en fjendtlig Feltvagt eller Indkvartering paa en afsides liggende Gaard overrumpled, og det var derfor altid om Natten, at disse Landgange foretoges. Et Sted, oppe ad Aarhuskanten, tror jeg, det var, omringedes en Nat en Gaard, hvor nogle præjsiske

Husarer laa indkvarterede, og hele Besætningen, 5—6 Mand, samt deres Heste blev taget til Fange. En af disse Husarer søgte at skjule sig paa Loftet, men var saa forfjamsket, at han løb med en tændt Staldlygte i Haanden og saaledes frembød et tydeligt Maal for Skytterne, der stod i Mørket og fyrede efter Lygten, som tilsidst ogsaa blev skudt i Stykker, medens Manden mærkværdigt nok blev taget uskadt.

Det var en stolt Dag for Korpset, da „Jylland“ lagde ind i Havnen med disse sølle Husarer; det var de første Fjender, vi havde set her i Byen, og de blev selvfølgelig begloet fra alle Ender og Kanter. Det Kompagni, som havde taget dem, var Genstand for almindelig Hyldest og Beundring; alle skulde jo have Besked om, hvordan det hele var gaaet til, og man kunde ikke fortænke Soldaterne i, at de havde deres Morskab af at binde de gode Kalundborgere den ene Krønike værre end den anden paa Ærmet. Husarerne blev foreløbig indespærrede paa Raadstuen, hvor de fik god Forplejning og blev behandlet godt. — Ved en senere Lejlighed toges en østrigsk Feltvagt paa en halv Snes Mand, anført af en Kornet. Dette gik dog ikke af uden Blodsudgydelse, idet et Par af Østrigerne blev skudt paa Stedet, og et Par andre blev saa haardt saarede, at de maatte bringes i Land i Bogense. Resten kom hertil med „Jylland“, og de menige anbragtes paa Raadstuen sammen med Husarerne. Det var alle sammen Sydlændere, sandsynligvis Kroater, mørkhaarede med graagul Teint, som smeltede sammen med den skidne, lysegraa Uniform.

Noget saa forsultent og sørgmodigt som disse Folk har jeg aldrig set; ikke et Smil kunde lokkes frem paa deres alvorlige Ansigter. Man fik det Ind-

tryk, at alt, hvad der passerede om dem, var dem saa fuldstændig ligegyldigt, og kun én Følelse hos dem fortrængte alt andet: Hjemvé efter deres fjerne Fædreland, som de var revet bort fra for at slaas for en Sag, som var dem saa ganske uvedkommende, og som de ikke forstod et Ord af. Kornetten var et ganske ungt Menneske paa 18—20 Aar, Søn af en General; som Officer kom han ikke sammen med de menige op paa Raadstuen, hvorimod Kaptejn Aarøe og de andre Officerer hos os tog sig af ham og bragte ham her hjem til os. Han spiste til Middag sammen med os andre, og jeg husker tydeligt, at jeg ikke kunde faa Øjnene fra hans unge, forgræmmede Ansigt, hvori Fortvivlelse og Haabløshed kun stod at læse. Taarerne løb ham ned ad Kinderne, og al den Venlighed og Deltagelse, der vistest ham saavel fra Officerernes som fra vor Side, formaaede ikke at lindre hans Tungsind. Stakkels Fyr, han havde ogsaa nok at spekulere over; ved hans Hjemkomst ventede der ham Kassation og dermed Afslutning paa hans militære Karrière. Fangerne blev sendt til København, og ved deres Afrejse foretoges forskellige Forberedelser, som højest sandsynligt er almindelige i Krigstid, men som ved denne Lejlighed forekom mig ganske unødvendige. Et Par Vogne holdt udenfor Hovedtrappen, Fangerne førtes frem af en Deling Soldater med paasatte Bajonetter og beordredes op i Vognene i de midterste Agestole. Seks Mand raabtes derpaa frem paa Fortovet, Geværerne ladedes demonstrativt paa Kommando med skarpt, Fænghætter paasattes, og denne Eskorte placeredes derefter i Vognene med to Mand i den bageste Agestol og én hos Kusken. Det var maaske min Fejl, men jeg kunde ikke lade være at ærgre mig over

alle disse Anstalter. Herregud, hvad skulde der være at risikere ved at sende de sølle forgræmmede og modfaldne Fyre af Sted paa en noget mindre pompøs og opsigtvækkende Maade; alle var de i en fremmed, let kendelig Uniform, de vidste hverken Vej eller Sti, ikke et Ord forstod de af Landets Sprog. Der var virkelig grumme lidt Sandsynlighed for, at de skulde tænke paa at løbe deres Vej.

En Dag opskræmtes Byen ved Rygtet om, at Fjenden var i Farvandet. Et Bud ude fra Refsnæs havde bragt den foruroligende Efterretning, at en ukendt og meget fordægtig Damper var gaaet til Ankers ude i Kirkebugten. Ganske vist var den ikke ret stor, men den var sortmalet (!) og saa ud til at indeholde alle Haande. Hvorfor det netop skulde være en Tysker med onde Hensigter og ikke et ganske almindeligt fredeligt Fartøj, var der ingen, der kunde give Besked om; man maledede i de Tider Fanden paa Væggen, og følgelig kunde der ikke være nogen Tvivl om, at det var en Tysker og oven i Købet en Kanonbaad. Noget maatte der gøres, og et halvt Hundrede Mand fik Ordre til at stille nede paa Havnepladsen. Jeg gik derned for at se, hvad der skulde foregaa, og passerede da nede i Skibbrogade en Mand, som jeg ikke kendte, og som forekom mig noget aparte i Klædedragten. Ved at se nærmere til opdagede jeg, at det var Kaptejn Aarø selv i egen Person, iført Fars Klæder, som var meget for vide til ham, og i Haanden holdt han nogle af mine egne Fiskesnører, som jeg ogsaa straks genkendte. Idet vi gik forbi hinanden, blinkede han til mig, saa jeg kunde forstaa, at jeg skulde holde min Mund og lade, som jeg ikke havde set ham.

Yderligere spændt paa Opløsningen af disse

Gaader ilede jeg ned til Havnen og saa da Kaptejnen gaa ned i en Jolle og alene ro ud ad Gisseløre Fyr til. Nu stod det hele klart for mig: Kaptejnen vilde som en anden Tordenskjold egenhændig udspionere den formentlige Fjende. De ca. 50 Mand, der stod opmarcheret langs Bolværket, fik Ordre til at lade skarpt og anbragtes derefter i 3—4 Fiskerbaade, hvori de sammenstuedes saa tæt, at de næppe kunde røre sig, og hvorved Baadene overladedes saa stærkt, at Vandet gik op til et Par Tommer fra Essingen. I denne Stilling afventedes nærmere Ordre. Imidlertid var der sendt et Par Dragoner ud paa Refsnæs for at observere den mistænkelige Damper; men i Stedet for at ride ad Landevejen, hvor de selv usete kunde holde Øje med, hvad der passerede i Kirkebugten, red de ganske ugenert langs Strandkanten, saa man kunde se dem fra hele Fjorden. Og hvad enten det nu var dette Syn, der forskrækkede Folkene paa Damperen, eller de var blevet ked af at ligge der længere, saa hev de nu deres Anker hjem og forsvandt lige saa pludselig, som de kom.

Det blev aldrig opklaret, hvad det var for en Damper, og godt var det, at den forsvandt, uden at der skete nogen Malør; havde det virkelig været et armeret fjendtligt Skib, og det var Alvor at ville entre det fra de overlastede Baade, saa var det gaaet galt; et eneste Kanonskud fra Skibet vilde have sendt hele Flotillen nedenunder og hjem, inden den naaede ind paa Geværskuds Distance. Jeg har altid tvivlet om denne mystiske Dampers Farlighed og onde Hensigter, og jeg er mest tilbøjelig til at antage, at Kaptejn Aarø heller ikke tillagde den nogen som helst Betydning; men den gav Anledning og

Lejlighed til at kvikke Folkene lidt op, og jeg tror heller ikke, Kaptejnen ganske kastede Vrag paa lidt Effekt, der kunde imponere Borgerskabet.

Da Dybbøl var faldet, havde Fætter Peter Severin straks meldt sig som frivillig. Hans Motiv var her som til alt, hvad han foretog sig, højsindet og ædelt. „Nu trænger Landet til os alle sammen; ingen maa holde sig tilbage“, sagde han. Hans Soldaterliv blev kun kort; den Morgen, Als blev taget, fik han en prøjsisk Kugle gennem Brystet, og i ham mistede Danmark en af sine bedste og haabefuldeste Sønner og vi en trofast Ven. Nu hviler han paa Ulkebøl Kirkegaard. — Han bliver ikke glemmt!

Svoger Niels var med ved Kjær By. Hans Kompagni blev fuldstændig oprevet, og kun selv tredje slog han sig igennem til Hørup-Hav, hvorfra han i god Behold slap over til Fyn. Han blev dekoreret med Dannebrogskorset, hvad han sikkert ogsaa fortjente. En Kugle ramte hans Tornyster, gik igennem et Par Støvler og en Ost samt et Fotografi, men tørnede heldigvis mod Bøjlen til Tornysterremmen, saa Retningen forandredes, og den gik ud igennem den sammenrullede Kappe oven paa Tornysteren, næppe en Tomme fra Nakken. Fotografiet, en Familiegruppe, hænger endnu med Kuglehullet midt igennem i Glas og Ramme paa Væggen i hans Stue.

Strejfkorpsets Ophold her i Byen var nu forbi; men forinden Afmarchen herfra arrangeredes en større Forestilling, nærmest til Ære for Byens Damer og andre Honoratiores. Et Kompagni samt Dragonerne afsendtes tidlig paa Morgenstunden til Asnæs Dyrehave; det var Fjenden. De andre tre Kompagnier skulde gøre Landgang derovre. Noget op paa Formiddagen samledes vi om Bord paa „Jyl-

land“, og med de to Transportbaade, indeholdende Landgangsstyrken, paa Slæb, dampede vi afsted. Ud for Sildesalteriet stoppedes, Transportbaadene kastedes los og bevægede sig langsomt mod Land, medens vi blev liggende med Damperen nogle Hundrede Alen ude. Saa snart Transportbaadene tog Grunden, myldrede Soldaterne ud og sprang i Vandet. Hidtil havde der ikke været saa meget som en Kat at se i Land; men nu knaldede det pludselig fra hver Busk og Dige, og en hæftig Kugleregn modtog de i Vandet vadende Landgangstroppe, som dog paa ingen Maade lod sig afficere deraf, men leende og raabende Hurra klemte paa for at naa ind paa tørt Land, den ene snublende og faldende over den anden, saa Vandet sprøjtede omkring dem. Vi om Bord paa „Jylland“ var heller ikke ledige; Kanonerne dundrede, og der spæredes hverken paa Granater eller Kartæsker. Kysten var snart fejlet ren, saa Landgangstroppe kunde komme op af Vandet og udvikle sig til en tæt Skyttekæde paa Landjorden. Nu standsede Kanonaden fra Skibet; men i Land rasede Kampen vildere og vildere, Geværernes Knitren blandedes med Klangene af Signalhornene. Man belavede sig paa at foretage et Bajonetangreb, da Fjenden syntes bestemt paa ikke at ville vige, men haardnakket satte sig fast i Skovbrynet og vedligeholdt derfra en morderisk Hurtigild. Da paa en Gang skingrede Trompeten; mellem de høje Stammer sprængte med blinkende Sabler i stigende Karière de lyseblaa Dragoner frem, i Spidsen den fra Vorbasse bekendte Løjtnant Sauerbray. Han red en prægtig Blodshest, taget fra Prøjserne i samme Affære; den var hvid af Skum, og Blodet fra Sporerne dryppede ned ad Flankerne; der var Fart i det hele.

Men Infanteristerne var heller ikke sene i Vendingen; i en Ruf blev der sluttet Karré, og en Mur af Bajonetter pegede frem mod det frembrusende Kavalleri. Ingen vilde vige, Sablerne lynede i Luften, ustandseligt gik det fremad; Karréen sprængtes, men hvad gjorde det — man tumlede omkring imellem hinanden, Heste og Mennesker i én Kørevælling, dunkede hinanden med Sabelhæftet og de bare Næver; men altsammen i lutter Gemytlighed og paa den fornøjeligste Maade af Verden. En enlig Infanterist forfulgtes skarpt af en Dragon; han vilde ikke give sig, men løb ud i Vandet og forsøgte at bjerge sig ud til Transportbaaden. Det syntes at skulle lykkes — da dumpede han i et Hul mellem nogle Sten, gik paa Hovedet og forsvandt fra Havets Overflade. Dragonen var straks paa Siden af ham, og da han atter dukkede op, blev han grebet i Nakken og med et rask Snuptag lagt tværs over Sadlen og bragt i Land af sin sejerstolte Overvinder.

Saa afsluttedes Manøvren, der blæstes sammen, Venner og Fjender gik i Samdrægtighed om Bord i Transportbaadene, hvorefter hele Flotillen dampede til Kalundborg, hvor der gaves Punch over en lav Sko.

Dermed endte Strejfkorpsets Saga her i Kalundborg; et Par Dage senere afmarcherede hele Styrken for ikke mere at vende tilbage. — Dog, det er sandt; endnu kan tilføjes: Kun paa ét Punkt maatte vi klage over Indkvarteringen. Der kom en Dag en lille Dampers fra Als med et halvt Hundrede Sukkerfæde stoppende fulde af gamle Uniformspjalter, som skulde sendes videre til København. Disse Sager blev kørt op og lagt ind paa Magasinet i Baggaarden. Der var ingen, der tænkte mere paa det, før Far en Dag tilfældigvis kom derop og opdagede,

at hele Brolægningen udenfor Magasinet vrimlede af Tusinder og atter Tusinder af Lus, rigtig spillevende Soldaterlus. Der blev straks gjort Anstalter for at forhindre videre Udbredelse af dette væmmelige Utøj; der blev smurt en tyk Streg af Tjære udenom hele Magasinet. Men det forslog ikke; Lusene gik bare til Vejrs og sad i hele Kager op ad Murene. Far maatte da meget alvorligt anmode Kaptejn Aarøe om at skaffe os af med denne Indkvartering, og da Kaptejnen ved Selvsyn havde forvisset sig om, at her var ikke Tale om nogen Overdrivelse, gav han øjeblikkelig Ordre til, at samtlige Garderobegenstande og Lus ufortøvet skulde sendes til København, hvor de da formodentlig endte i en eller anden Papirmølle.

Der blev nu sluttet Vaabenstilstand, som senere hen paa Efteraaret afløstes af den endelige Fred.

*

Kort efter Krigen kom *Kristian Mantzius*, kgl. Skuespiller, herud sammen med Otto Zinck for at spille et Par selvavede Komedier paa Byens Theater, som laa oppe i Munkesøgade. Dette Theater var højst primitivt indrettet; Lysekronen f. Eks. bestod af et almindeligt Tøndebaand med 6 Stearinlys i, ophængt i en Snor og indrettet saaledes, at den kunde hejses op gennem et Hul i Loftet, naar Tæppet gik op, for atter at nedfires, naar dette gik ned. Maskineriet var ikke altid i den bedste Orden; jeg mindes en Aften, da Lysekronen pludselig midt under Forestillingen raslede ned og blev hængende om Halsen paa en gammel Dame blandt Tilskuerne. Ved en anden Lejlighed opstod ligefrem Panik mellem Publikum, navnlig blandt Damerne, da nogle Drengene lod fire halvvoxne Kattekyllinger dumpe ned

i Hovedet paa Folk gennem nogle Huller, som var anbragt i Loftet for Ventilationens Skyld.

Zinck og Mantzius foreslog, at jeg skulde være Maskinmester, da der paa Theatret skulde skiftes Dekoration fra en Skov til en Stue. Jeg vilde nødig, da jeg ikke kendte noget til Maskineriet, men tilsidst lod jeg mig dog overtale. Alt forløb ogsaa vel med Undtagelse af, at jeg havde glemt en mægtig Hyldebusk, som, da Tæppet gik op for 2. Akt, stod midt paa Gulvet i Stuen. Mantzius, som stod mellem Kulisserne lige overfor mig, opdagede straks Busken, rullede frygteligt med Øjnene, truede ad mig med knyttet Næve og raabte tværs over Scenen: „Tag den Busk væk!“ Jeg lod mig imponere af hans fingerede Raseri, og saa nødig jeg vilde, maatte jeg ind paa Scenen og slæbe Genstanden ud, til stor Fornøjelse for Publikum, der straks var med paa Situationen og tilklappede mig livligt Bifald. Mantzius mente ogsaa, at dette lille Intermezzo ingenlunde havde været til Skade for Forestillingen — tværtimod.

Dagen efter Forestillingen inviterede Far Mantzius og Zinck til Frokost ude i „den lille Have“. I Parenthes kan bemærkes, at „den lille Have“, som ligger mellem Baggaarden og Hovedbygningen, er af meget gammel Oprindelse. Paa et Kort over Gaarden, tegnet af Landinspektør Ehlers 1791, findes ikke alene Haven anført, men de 4 store Lindetræer, som endnu den Dag i Dag er Havens vigtigste Pryd, findes allerede afsat paa dette Kort. Det var overmaade gemytligt og fornøjeligt, erklærede Mantzius. Senere, da han blev udspurgt om denne Kalundborgtur, svarede han, at det eneste, han erindrede, var en Have, hvor der var „Frokost og en ganske dejlig Rhinskvind“.

Efter dette første Møde med Mantzius blev jeg gennem adskillige Aar hans betroede Mand, naar han kom her til Byen for at læse op. Jeg havde for Resten aldrig lovet ham, at jeg vilde have noget med det at gøre; men det anfægtede ham ikke; han bare skrev: „Kommer i Overmorgen og læser op, sørg for Lokale. Kristian Mantzius.“ — Der var altsaa ikke Tid til, at jeg kunde svare ham, om det passede eller ej; jeg havde blot at parere Ordre, hvad jeg da for Resten ogsaa gjorde med god Vilje, da jeg godt kunde lide ham og fandt, at der var noget tiltalende ved den Ugenerthed, hvormed han uden nogen som helst Dikkedarer disponerede over mig. Naar han saa kom, i Reglen fra Holbæk, hvor han ogsaa havde læst op, mødte han før Oplæsningen her oppe for at faa Besked om Arrangementet. Vi har senere ofte mindedes, hvorledes han en Aften kom herop, og min Kone spurgte ham, om han ikke trængte til at nyde noget efter Rejsen. „Jo, Tak, en Cognac-toddy kunde ikke være af Vejen.“ I en mægtig Pokal kom han saa Sukker og ca. $\frac{1}{2}$ Fl. Cognac og langede Glasset hen til min Kone, der stod ved Maskinen parat til at give ham varmt Vand i. Næppe havde hun dog faaet drejet Hanen, før han snappede Glasset igen med Udraabet: „Gud vel-signe Dem, kære Frue, det er dog en rædsom Mængde Vand, De pøler i!“

En anden Gang kom han og var i daarligt Humør, fordi han skulde barberes. Jeg maatte da paatage mig at skaffe fat i den halvtyske Barbér og bringe denne ned paa Hotellet, hvor Mantzius lo-gerede, og hvor Oplæsningen skulde gaa for sig. Publikum var allerede begyndt at samles i Salen, da jeg førte Barbéren ind i Mantzius's private Værelse,

hvor han gik, kun iført Benklæder og Skjorte, som om det slet ikke var ham, der skulde læse op. At han var gal i Hovedet, var let at se. Indsæbningen foregik i Taushed og al Fredelighed. Barbéren strøg Kniven og skulde lige til at skrabe væk, men var forinden saa ubesindig at spørge: „Har De Virbler?“ (Hvirvler). Ildrød i Hovedet og dirrende af Raseri fo'r Mantzius op fra Stolen og brølede ind i Ansigtet paa Barbéren: „Virbler? Hvad S i hede H kommer det Dem ved!“ Barbéren blev saa betuttet, at han retirerede hen i en Krog, og jeg maatte lægge mig imellem, saa Barberingen og Paa-klædningen dog blev tilendebragt, inden Publikum var blevet alt for utaalmodigt.

Efter endt Oplæsning kom Mantzius i Reglen op og spiste til Aften hos os sammen med nogle andre indbudte; han var da altid i godt Humør, elskværdig og fornøjelig, og Glanspunktet var, naar han begyndte at synge Bellmanske Sange, hvori han ligefrem var en Mester.

Naar jeg skulde gøre Afregning med ham, var dette saare let; Regnskabet vilde han aldrig se, og naar jeg vilde tælle Pengene op til ham, bad han sig fritaget for de Narrestreger — han bare ragede Skillingerne sammen og proppede dem løse i Bukselommen uden mindste Begreb om Summens Størrelse. — Vi holdt meget af Mantzius, og vi har mere end én Gang haft Lejlighed til at mærke, at han havde et godt Hjerte og inderst inde var af en blødere Natur, end det ydre lod formode. Hvor kunde han ikke være hyggelig, med hvilken barnlig Glæde kunde han ikke sidde og godte sig over de syltede Valnødder, som var den største Delikatesse, man kunde byde ham, og som min Kone derfor ogsaa

lavede alene med Tanken paa ham, hvilket han aldrig glemte at fremhæve og fornøje sig over. Vore Børn elskede ham. Naar han kom, var de rigtignok forlængst puttet i Seng og sov paa deres grønne Øre; men de vidste, at han altid kom ind til dem og lagde nogle Kager paa deres Hovedpude. Næste Morgen fandtes saa Kagerne nede i Sengen i mere eller mindre ukendelig Skikkelse, men dette gjorde intet Skaar i Nydelsen.

Medens jeg skriver om Mantzius, falder det mig ind, at jeg en Gang, han var her, viste ham Robert Watts Oversættelse af Mark Twains „En Begravelse“, som jeg lige havde faaet. Han kendte den ikke, men morede sig meget over den, og den blev senere et af Glansnumrene ved hans Oplæsninger.

*

I Midten af forrige Aarhundrede var det almindelig Skik, at Postmesterembederne besattes af gamle afgaaede Majorer og Kaptejner, Folk, som ikke havde fjerneste Begreb om Bestillingen, men som skulde forsørges, og saa faldt det nemmest at putte dem ind i Postvæsenet. Vi havde ogsaa her i Byen et Par Eksemplarer af den Beskaffenhed, brave og hæderlige Folk begge to, men ganske umulige som Embedsmænd.

Den ene, Major *Dorchaus*, var lam i Benene; han var dog saa fornuftig ikke at blande sig i Embedssagerne, som han ganske overlod til en dygtig Fuldmægtig, medens han selv oñrede sig for de skønne Kunster. Det var især Theatret oppe i Munkesøgade, han helligede sine Kræfter, og heri understøttedes han ivrigt af sin unge, kønne Kone, der ved alle Dilettantforestillinger afgjort var Prima-donna.

Theatret var i en maadelig Forfatning; det var derfor Majorens Formaal at faa det forbedret, navnlig ved Tilvejebringelsen af nye Dekorationer. Penge var der imidlertid ingen af i Kassen; men Majoren var ikke forknyt, og resolut tog han Affære. For dem, som ikke har noget klart Begreb om, hvorledes Theatermaleri *kan* praktiseres, vilde det have været baade belærende og fornøjeligt at kigge ind i Theatret en Formiddag, naar der arbejdedes paa en ny Dekoration. Majoren, der, som bemærket, ikke var mobil, sad alene midt paa Tilskuerpladsen for aabent Tæppe, og oppe paa Scenen stod en gammel Murerarbejdsmand med en Kalkkost paa en lang Stang og omgivet af Spande og Bøtter med Limfarve af forskellige Kulører. Majoren kommanderede med høj Røst: „Lars, et Strøg med den brune Kulør paa det Træ dér til venstre!“ o. s. fr. Man skulde ikke tro, at der kunde komme nogen Helhed ud af en saadan Arbejds metode; men med lidt god Vilje kunde man dog, naar Dekorationen var færdig, se, at det maatte være noget i Retning af en forhistorisk Skov eller en Vulkan under Udbrud. Saa meget er vist, at Majorens Dekorationer tog sig brillant ud i fuld Theaterbelysning og udøvede en forbløffende Virkning paa et taknemmeligt og beundrende Publikum.

Dorchaus Efterfølger var ligeledes Major og uden al Tvivl en af de mest typiske Originaler, vi har haft her i Byen. Han var en født Holstener, hvad hans Maal tilfulde bekræftede, en brav og fuldtro dansk Mand lige til Hjerterødderne, men saa konfus og naiv, at man næppe gør sig nogen Forestilling herom. Utallige er Historierne om Majorens Fadæser og Konfusion; men aldrig skabte han sig

en eneste Uven, da han under alle Forhold var Elskværdigheden selv og saa godmodig og naiv, at det var umuligt at blive vred paa ham, hvor ubegribeligt han end bar sig ad. Kun ved én Lejlighed var der et ungt Menneske, der indsendte en Klage over ham i Anledning af en eller anden Bagatel. Majoren fandt sig højlig forurettet og udtrykte sin Misbilligelse saalunde: „Han klager ofver maj for den ene Brief; naj! da jaj var i Neustadt, klagte de och ofver maj, och i den Klagen var elf Punkter, alle vel motivirt!“

Ved en anden Lejlighed blev der fra en Gaard i Nærheden indleveret en stor og en mindre røget Skinke til Besørgelse til København. Otte Dage gik; der kom ingen Skinker til København, og man forhørte sig da paa Posthuset. Majoren erklærede, at han ganske bestemt erindrede, at Afsendelsen var sket; han slog op i Bogen og opdagede da Adressebrevet, som han havde glemt at sende med. Han gjorde mange Undskyldninger: „det kan jo ske, men bør ikke ske“. Nu skulde han imidlertid straks sætte sig i Bevægelse og skaffe Oplysning om Skinkernes Skæbne. Atter gik otte Dage; men saa var Majoren ogsaa oven paa — Gaaden var løst, og i berettiget Stolthed over sin Dygtighed som Opdager erklærede han som noget ganske selvfølgeligt, at „den store Flæsk“ laa in Aalborg og „den lille Flæsk“ in Rønne.

Fra samme Gaard blev ogsaa sendt en Foustage med Frugt, ligeledes til København. Den naaede aldrig til Bestemmelsesstedet, og paa Forespørgsel om, hvor den var bleven af, erklærede Postmesteren med det frejdigste og velvilligste Ansigt af Verden: „Tja! det er majet rigtig — den Fustags stod hier po mange Dage; men hvor skulde vi sende

den hin, vi hatte jo verlost den Adresbrief, und da vi kunde lugte, der var Æbler in den, so spiste vi dem; det var doch Synd, de skulde staa og blifve verderben.“

En Dag stod en Mand og talte med Fuldmægtigen i det forreste Kontor paa Posthuset; Døren ind til det andet Kontor stod aaben, og dér sad Majoren og talte sammen med høj og lydelig Røst: „To, fem, syv, elleve — galt, om igen. To, fem, otte, tolv — galt, om igen“: saa efter en lille Pause: „Tja! jeg kunde jo lade den Fuldmægtig gjøre det, men so blifver han maj so vigtig.“

En Sommerferie rejste Zinck som sædvanlig herfra med Deligencen til Slagelse. Der var indtegnet ialt 4 Passagerer herfra, og en femte skulde staa paa i Aagerup. De 3 Passagerer sad inde i Vognen, men da Vejret var godt, havde Zinck sat sig op hos Kusken. Majoren kom ud for at se, om alt var i Orden og blev meget forbavset ved kun at finde tre inde i Vognen; efter Papirerne skulde der være fire. Han løb fuldstændig sur i det hele, men jo mere han grundede over dette Mysterium, des mere forfjamsket blev han. Paa én Gang gik der dog et Lys op for ham, da han opdagede Zinck paa Bukken; han nikkede op til ham med det velvilligste Smil og udbrød: „Ah! jaj forstaar, jaj forstaar; det er den Herre, som staar paa in Aagerup.“

I Selskabslivet var Majoren meget velset, ikke alene for hans store Elskværdighed, men særlig for alle de Historier, han med største Beredvillighed gav tilbedste, og som han selv troede paa som et Evangelium. Saaledes fortalte han om et Bal, han som ung Løjtnant havde været med til. „Gulvet var glat, et Par faldt, fire næste Par, som ikke kunde

standse, faldt ovenpaa. Min Dame bliver blek, men jeg bevarer Verfatningen, griber hende fastere om Livet und rober: „Frøken, har De Mot?“ — und so likefrem flyer vi hin over de fem Par, der laa pø Gulfvet und duckte sig.“

Hermed er vi kommet saa nær op til Nutiden, at jeg vil slutte disse Optegnelser, som oprindelig kun var bestemte for mine Børn, og som jeg aldrig havde tænkt mig skulde fremkomme paa Tryk. — Ansvarret for Offentliggørelsen lægger jeg paa de gode Venner, som har ansporet mig til at vove mig ud paa den literære Glidebane. Har en og anden følt sig tiltalt ved mit Skriveri, da skal det glæde mig; for de mange andre, som maaske vil finde, at det er lovlig meget Gammelmandssnak, jeg er kommet med, maa mine fyldte 71 tjene som „formildende Omstændigheder“.

O. L.
